

AZ ATHENAEUM

800185

OLVASÓ

TÁRA

Ífj. Hegedűs Sándor

Déli Fjordok

Ára 1 K

Az Athenaeum Olvasótára

hazai és külföldi jeles szép-
irodalmi termékeket, regé-
nyeket és elbeszéléseket közül kéthetenként megjelenő díszes és tartós
kiállítású kötetekben, szép vászonkötésben felülmulthatatlan olcsó áron.

Az Athenaeum Olvasótárában megjelent kötetek szerzők szerinti betűrendben:

Abonyi Árpád. Bosnyák képek. Novellák. Kötve (I. 6.)	1 kor.
— Novellák. Két kötet. Kötve (II. 17. 18.)	2 kor.
— A Mammuth. Regény. Kötve (III. 2.)	1 kor.
— A második férj. Regény. 2 köt. Kötve (III. 20. 21.)	2 kor.
— Jón a hajnal. Regény. Kötve (V. 20.)	1 kor.
— Haldokló gladiátor. Regény. 1 kötet. Kötve (IX. 21.)	1 kor.
— Orvosok. Elbeszélések. Két kötet. Kötve. (X. 16. 17.)	2 kor.
— Bosnyák novellák. X. 23.	1 kor.
Abonyi Lajos. A fejetlen barát. Regény. Kötve (VIII. 3.)	1 kor.
— A Tyuki prókátor kliensei. Elbeszélés. Kötve. (X. 13.)	1 kor.
Acsády Ignác. Fridényi bankja. Reg. 2 kötet. Kötve (III. 14. 15.)	2 kor.
Alarcon. Különös történetek. Kötve (III. 17.)	1 kor.
— Venegas Manuel. Regény. 2 köt. Kötve (IX. 13. 14.)	2 kor.
Alexander Mrs. Az ő legkedvesebb ellensége. Reg. 2 k. (IV. 21. 22.)	2 kor.
— Komorna és grófné. Regény. 3 kötet. Kötve (IX. 16—18.)	3 kor.
Ambrus Zoltán. Nínive pusztulása és egyéb elb. Köt. (III. 5.)	1 kor.
— Pókháló kisasszony. Tíz elbeszélés. Kötve (X. 18.)	1 kor.
— Szeptember. Regény. Kötve (VI. 18.)	1 kor.
Annunzio. A gyermek. Regény. 2 kötet. Kötve (III. 6. 7.)	2 kor.
Auerbach B. Waldfried. Reg. 3 köt. Kötve (IV. 10—12.)	3 kor.
Balzac. 30 éves asszony. Regény. 2 kötet. Kötve (VIII. 1. 2.)	2 kor.
Bartók Lajos. A szemfényvesztők. Reg. 2 k. Kötve (IV. 23. 24.)	2 kor.
Beck Károly. Mater Dolorosa. Elbeszélés. 1 kötet. Kötve (I. 11.)	1 kor.
Bellamy, Ida. Regény. Kötve (VI. 24.)	1 kor.
Benedek Elek. Huszár Anna. Regény. Kötve (II. 16.)	1 kor.
— A szív könyve. Elbesz. 2 köt. Kötve (VII. 7. 8.)	2 kor.
— Csendes órák. Elmélkedés, hangulat. Kötve (X. 19.)	1 kor.
Beniczkyné-Bajza Lenke. Két szív hareza. R. 2 k. Köt. (I. 4. 5.)	2 kor.
— Itt és a jövő életben. Regény. 2 kötet. Kötve (II. 5. 6.)	2 kor.
— Kiközösítve. Regény. 3 kötet. Kötve. (VI. 12—14.)	3 kor.
— Az első nyom. Regény. 2 kötet. Kötve (X. 1. 2.)	2 kor.
Bentzon. Constanze. (II. 4.)	2 kor.
Björnson Björnsterno. Isten nyomai. Reg. 2 k. Köt. (III. 11. 12.)	2 kor.
Bogdánovics György. (Beksics G.-né.) A bukottak. Reg. K. (I. 7.)	1 kor.
Bourget Pál. Asszonyi szív. Regény 2 k. Köt. (I. 15. 16.)	2 kor.
— Hazugságok. Regény. 3 kötet. Kötve (II. 1—3.)	3 kor.
— Bűnös szerelem. Regény 2 kötet. Kötve (IV. 19. 20.)	2 kor.
— Végzetes idyll. Regény 3 kötet. Kötve (V. 1—3.)	3 kor.
— A kék herczegnő. Regény. 2 kötet. Kötve (VII. 11. 12.)	2 kor.
Bréte, de la, Jean. Csak játék volt. Regény. Kötve. (I. 3.)	1 kor.
Broughon Rhoda. Olyan, mint a virág. Regény. Kötve. (X. 6.)	1 kor.
Casteller. Egy szív. I/II. Regény. (IV. 16. 17.)	2 kor.
Catulle Mendès. Tavasszi romancz. Elbeszélés. Kötve (IV. 4.)	1 kor.
Cherbullez V. Saint Maur kisasszony jegyese. Reg. Köt. (II. 13.)	1 kor.
Collins W. Két végzet. Regény. (I. 14.)	1 kor.
Coppée. Nyolcz beszély. Kötve (II. 7.)	1 kor.
Cortambert R. A tenger fenekén. Regény. Kötve (II. 8.)	1 kor.
Craven. Fleurance. Regény. (V. 18. 19.)	2 kor.
Daudet Alphonse. A Kápolna. Reg. 3 köt. Köt. (IV. 1—3.)	3 kor.
— A család támasza. Reg. 3 kötet. Kötve (VII. 1—3.)	3 kor.
Daudet Ernő. De Sardes Marquisné. Regény. 1 kötet. Kötve (I. 13.)	1 kor.
De Marchi. Pianelli Demetrio. Reg. 2 köt. Kötve (VII. 4. 5.)	2 kor.
Detleff. Feloldhatatlan kötelékek. Reg. Kettős köt. K. (V. 22. 23.)	2 kor.
— Apa és fiu. Regény. 2 kötet. Kötve (V. 5. 6.)	2 kor.

424

Donászy Ferencz. Anarkalli. Reg. 2 kötet. Kötve (IV. 7. 8.)	2 kor.
Dosztojevszky. Egy halottas ház emlékiratai. Reg. 3 k. K. (VII. 17—19.)	3 kor.
Edwards. Kalandorné. Regény. Kötve (V. 10.)	1 kor.
— Borbála története. Regény. Kötve (IV. 21. 22.)	2 kor.
Erdélyi. Szegény Dezső. Regény. Kötve (V. 9.)	1 kor.
Fraser Mrs. Hugh. A pompás herceg. Regény. 3 köt. Kötve (IX. 9—11.)	3 kor.
Gaal Mózes. Apró történetek. Kötve (III. 19.)	1 kor.
Green. Tetemre-hívás. Bűnügyi regény. 2 kötet. Kötve (IX. 3. 4.)	2 kor.
Gréville Henry. A barátnő. Regény. 1 kötet. Kötve (III. 8.)	1 kor.
— Vihar alatt és után. Regény. Kötve (IV. 5. 6.)	2 kor.
Gyarmathyné. Régi urak, új parasztok. Elbesz. Kötve (V. 4.)	1 kor.
Gyp. Pipiske házassága. Regény. 2 kötet. Kötve (VI. 4. 5.)	2 kor.
Haggard Rider. Ösök kincse. Reg. 3 köt. Köt. (VI. 7—9.)	3 kor.
— Náda, a liljom. Regény. 2 kötet. Kötve (VII. 13. 14.)	2 kor.
Hawthorne. Malmaison Arkibáld. Regény. Kötve (III. 16.)	1 kor.
— A nászutazás és egyéb elbeszélések. Kötve (I. 17.)	1 kor.
Heimburg W., Tollen Lóri. Reg. 2 kötet. Kötve (VI. 16. 17.)	2 kor.
— Egy jelentéktelen asszony. Reg. 2 köt. Kötve (VII. 15. 16.)	2 kor.
Hermann Ottóné. Kisvárosiak. Regény. Kötve (VIII. 8.)	1 kor.
Hegedüs Sándor, Ifj. Alakok a köd homályban. Elbeszélések. X. 22.	1 kor.
Hillern Wilhelmne. És mégis jönni fog! Kolostori történet. 2 kötet. Kötve (X. 7. 8.)	2 kor.
Hock. Szivárvány. Elbeszélések. I. 12.	1 kor.
Horváth Miklós. A kik sorsunkat vezérik. Kötve (I. 22.)	1 kor.
Houssaye A. Éva leánya. Regény. Kötve (II. 11.)	1 kor.
Hrabovszky Julla. A Porcellán-Comtessek. Reg. 2 köt. Kötve (IX. 5. 6.)	2 kor.
Jacobson Jens Péter. Lyhne Niels. 2 kötet. Kötve (IX. 1. 2.)	2 kor.
James H. Unokatestvérek és egyéb elb. Kötve (II. 19.)	1 kor.
Jókai Mór. Két menyegző és egyéb elbeszélések. Kötve (I. 1.)	1 kor.
— Az egyhuszasos leány és egyéb elbesz. Kötve (II. 20.)	1 kor.
— Ne hagyj magad és egyéb elbeszélések. Kötve (V. 11.)	1 kor.
— Az apja fia és egyéb elbeszélések. Kötve (VII. 6.)	1 kor.
Justh Zsigmond. Delelő és egyéb elbesz. Kötve (II. 22.)	1 kor.
Kabos. Vándorok. Elbeszélések. Kötve (X. 14—15.)	2 kor.
Kazár Emil. Össze-vissza. 29. elbesz. 2 köt. Kötve (V. 16. 17.)	2 kor.
Kipling Rudyard. Elborult világ. Reg. 2 köt. Köt. (I. 20. 21.)	2 kor.
Knut Hamsun. Viktoria. Regény. X. 21.	1 kor.
Köhor Tamás. Fagy. Novellák. Kötve (II. 23.)	1 kor.
— A tisztesség nevében. Regény. Kötve (VI. 23.)	1 kor.
Korolenko. A vak zenész. Regény. Kötve (I. 19.)	1 kor.
Kozma Andor. Humoros históriák. Kötve (VI. 11.)	1 kor.
Kövér Ilma. Bárányfelhők. Elbeszélések. Kötve (VII. 10.)	1 kor.
— Margit férje. Regény és egyéb elbesz. 2 köt. Kötve (X. 9. 10.)	2 kor.
Kupcsayné Molnár Julla. Van Isten! Reg. 2 köt. Köt. (VII. 20. 21.)	2 kor.
Kvassayné Kún Melanie. Csak egy rózsá volt. Nem szeretik egymást. Kötve (IX. 24.)	1 kor.
— Virányoslak. A jégvirág hazája. Kötve (X. 11.)	1 kor.
Lázár. Hangulatok. Elbeszélések. (X. 24.)	1 kor.
Lengyel Laura. Álmod. Tárcazevelek. Kötve (X. 5.)	1 kor.
Lenzen Mária. Az elválasztottak. Regény. Kötve (I. 8.)	1 kor.
Malonyay Dezső. Vergődés. Elbeszélések. Kötve (II. 24.)	1 kor.
— Az utolsó. Regény. 3. kötet. Kötve (VIII. 9—11.)	3 kor.
Margitay Dezső. A hivatal. Regény. Kötve (II. 14.)	1 kor.
Márkus József. Hamis bálványok. Elbesz. Kötve (II. 21.)	1 kor.
Marklevits. A szőghaju. Regény. (I. 23.)	1 kor.
Marsh. Admirál leánya. Regény. Kötve (I. 10.)	1 kor.
Maupassant. A mi szívünk. Regény. Kötve (VII. 9.)	1 kor.
Munteureanu H. Julla. Keleti Páris. Bukaresti történetek. Kötve (X. 20.)	1 kor.
Quida. Santa Barbara és egyéb elbeszélések. Kötve (III. 9.)	1 kor.
Quida. Syrlin. Regény. (XI. 9. 10. 11. 12.)	4 kor.
— A Massarene Család. Regény. 3 kötet. Kötve (VI. 1—3.)	3 kor.
Ottolengul R. A század bűne. Reg. 2 köt. Kötve (VIII. 15. 16.)	2 kor.
Palotás Fausztin. Salve Regina. Regény. Kötve (VI. 15.)	1 kor.
Papp Dánfel. A Rátótiak. Regény. Kötve (IX. 12.)	1 kor.
Pecserszki. Erdők világa. Regény. 3 kötet. Kötve (VIII. 22—24.)	3 kor.
Pekár Gyula. Homályban. Elbeszélések. Kötve (III. 24.)	1 kor.

Pekár Gyula. A szoborszep asszony. Elbeszélések. Kötve. (VIII. 17.)	1 kor.
Petelei István. Vidéki emberek. Kötve (VI. 10.)	1 kor.
Piros, mint a rózsza. Regény. 2 kötet. Kötve (V. 14. 15.)	2 kor.
Potapenko. A kiválasztott. Regény. 2 kötet. Kötve (VIII. 4. 5.)	2 kor.
Prém József. Félvér. Regény. Kötve (I. 14.)	1 kor.
Prévost Marcell. Lemondás. Reg. 2 köt. Kötve (IV. 14. 15.)	2 kor.
Prevost. Erős szüzek. Frida. (XI. 1—3.)	3 kor.
— Erős szüzek. Lea. Regény. (XI. 4—6.) Kötve	3 kor.
Sand George. A kis Grisette. Regény (I. 18.)	1 kor.
Savage. Az alaszakai hercegnő. Regény. Kötve. (VIII. 21.)	1 kor.
— Az ősi kastély. Reg. 3 köt. Kötve. (VI. 20—22.)	3 kor.
Schubin Ossip. A lángész. Regény. Kötve (V. 24.)	1 kor.
— Egy fáradt szív. Elbeszélések. Kötve. (VIII. 14.)	1 kor.
— Bárcsak tél lenne már. Regény. 2 köt. Kötve. (IX. 7—8.)	2 kor.
Sebők Zsigmond. Elbeszélések. Kötve (I. 24.)	1 kor.
Serao Matild. Riccardo Joanna élményei. Reg. 2 k. Köt. (II. 9. 10.)	2 kor.
— Harmincz perczent kamat. Regény. Kötve (V. 21.)	1 kor.
Sudermann. Homályban. Elbeszélések. Kötve. (VIII. 7.)	1 kor.
Surville. Róbert házassága. Regény. Kötve (VI. 6.)	1 kor.
Szabóné Nogáll Janka. Elbeszélések. Kötve (III. 1.)	1 kor.
Sziklay János. A szerelem apostolai. Regény. Kötve (IV. 9.)	1 kor.
Szomaházy István. Biarritz és Tarsa és egyéb elbeszélések. Kettős kötet. Kötve (IX. 22—23.)	2 kor.
Ten Brink. Jeanette és Juanita. Regény. Kötve (V. 12.)	1 kor.
Theurlet. Apaság. Regény kötet. (VI. 19.)	1 kor.
— Győfőrt szívek. Regény. 2 kötet. Kötve. (IX. 19—20.)	2 kor.
Thury Zoltán. Regénymesék. Elbeszélések. Kötve (II. 12.)	1 kor.
— Közönséges emberek. Elbeszélések. Kötve (IX. 15.)	1 kor.
Tolnai Lajos. Csak egy asszony. Regény. Kötve (I. 2.)	1 kor.
— A grófné ura. Regény. Kötve (V. 13.)	1 kor.
Tolnai Lajos. Beszélyek. 2 köt. Kötve (III. 3. 4.)	2 kor.
Tóth Béla. Boldogasszony dervise és egyéb históriák. Elbeszélések. Kettős kötet. Kötve. (VIII. 12. 13.)	2 kor.
Turgenev. Now. (I. 14.)	2 kor.
Turget Anna. Magunkról. Elbeszélések. Kötve. (X. 12.)	1 kor.
Verga Giovanni. Elena férje. Regény. Kötve (II. 15.)	1 kor.
— Éva. Regény. Kötve (III. 22.)	1 kor.
— A királytigri. Regény. Kötve (IV. 13.)	1 kor.
Vértesi Arnold Furdón. Regény. Kötve (III. 10.)	1 kor.
— Mézeshetek. Regény. Kötve (III. 13.)	1 kor.
— Mindhiába. Regény. Kötve (IV. 18.)	1 kor.
— Előre. Regény. Kötve (VIII. 6.)	1 kor.
— Az ugaros-karádi közbirtokosság. Reg. 2 köt. Köt. (V. 7. 8.)	2 kor.
Vértesi Gyula. Elbeszélések. Kötve (III. 18.)	1 kor.
Vincent Jakab. Trevannes Jakab. Regény. Kötve (I. 9.)	1 kor.
Werner E. Szabad Pálya. Reg. 3 köt. Kötve (VII. 22—24.)	3 kor.
Werner Gy. Megvirrad még valaha. Reg. 3 k. Kötve (VIII. 18. 19. 20.)	3 kor.
— Kendi Imre házassága. Regény. 2 kötet. Kötve (X. 3. 4.)	2 kor.
Williamson. Egy vidéki hölgy. Regény. Kötve. (III. 23.)	1 kor.

 Minden kötet ára kötve 1 kor.

*****

Minden hölgyet kö- **A női szépség** fentartásának, ápolásának
zelről érdeklő mű: és növelésének titkai.

Írta: Egy nagyvilági hölgy.

Második javított és bővített kiadás. • Ár a füzve 3 korona. • Vászonkötésben
3 korona 60 fillér. • Diszkötésben aranymetsszéssel 4 korona 80 fillér.

*****

DÉLI FJORDOK.

IRTA

IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM RÉSZVÉNY-TÁRSULAT KIADÁSA.

1901.
KOZMA SÁNDOR
könyvkereskedő
KAPOSVÁR. 217

Tulajdonos:

Kolonsváry Ersebet

II. leány gimnázium.

Kolonsváry 1923 IX

23.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Déli Fjordok	1
Raguza	15
Raguza a város	27
Lacroma szigete	40
Breno völgye	55
Az Ombla vize	72
Spalato	85
A császár lelke	91
Trau színnyomata	98
A hétkastély öböl	113
Sebenico és a Krka	124
Zára városa	137
A Bocche	150
A Fjordok fölött	161
Utazás a kormoránon	177

800185

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR	
B	Növedéknapló
1958 év	10.043 sz.

DÉLI FJORDOK.

Ez a cikksorozat, melyet itten össze-fűzve közzéadok, a dalmát tartomány-nak adja kiszínezett képét. Néha-néha átszőve jelenik meg a történelem egy-egy emléktörténete is, de ez csak olyan, mintha ezekbe a szinképekbe belesző-vődött volna egy-egy felvetődő emlék-szál, mely önkénytelenül felbukkant a partszegély rejtekéből, miközben a déli fjordok képét megfestettem.

A Quarnerónál kezdődik a képcso-port és Cattaró Bocche-ja az ő rengeteg sziklafalával rekeszti be őket. Városok és tengeröblök és a természet remek csodáinak impressziók által megrajzolt

képe adja a sorozatot, s ha néha erőtl
len volt ecsetem, az nem igyekezetemen
mult s ha néha rajongásom elragadott,
annak csupán ifjuságom volt egyedüli
oka, melynek lelkesedését az idő meg
téppte ugyan, de össze nem törte még.
Hadd tárom elé a képeket most; a mi
lyeneknek őket ott láttam és most a toll
hegyével kiszineztem itten, a papíroson.

I.

Különös szeszélye a tengernek az, hogy helyenkint a partszegélybe messzi távolba olyan mélyen beöltögeti kék viznyelvét, hogy olybá tetszik néha, mintha egy békés vizü tó lenne, mely beszorult földkeretébe valami balvégzet folytán, s most arra van kárhoztatva, hogy abban a medenczeszerű szük katlanban, szükreszabott határok között, leélje életét.

Északi országok lakói keresztelték el az ilyen rabul ejtett tengervizet azzal a névvel, hogy „fjord“. Sokáig azt hittem, hogy ez annak az északsarki országnak specziálítása, s csak annak van

oly különös ereje, hogy kőlakatba zárja az oczeán hullámraját és kőkorláttal körülfogva, tószelidre csillapítsa azt. Nem is hittem, hogy más föld is birjon azzal a csodaerővel, mely abból a sós-vizből, mely fehér sípkát csap hullám tarajára, képes legyen tükörszerű kék vízfelületet teremteni, melyet a nagy tengerben lakó hullámok rosszakarata nem tud felborzolni, nem képes indulatba hozni, ezt elfogja előlük az a sok földnyulvány és szűk szoros, mely így megalkotta a kacskaringós alkatu tó-tartományt a maga számára . . .

Mikor a hajónk uszni kezdett Fiuméből, hogy a part mentén haladva, délvidékre jusson s a mély kékülő tenger-viz a part felé futva, belevetette magát mélyen a sziklák közé, hol öbölszerű tartományt alkotott magának, akkor kezdett mindjobban szembetűnni az a kép, melyet az Északország földjéről láttam s a mely most itt, a délvidék ragyogó napja alatt, tündöklő fénynyel

bevilágítva megjelent előttem. Azok a rengeteg szigetek, melyek közül egy-néhány csak annyira veti fel sziklahátát a vízből, hogy vad, ripacsos felülete a nap melegét magába szedhesse, néhány meg oly magasra felüti szirtes fejét, hogy ormóttan hegyalak lesz körvonala, — ez a szigetbirodalom, sok alaku változatos tarka képével, csak bevezető ut a partszegélyhez, melynek sziklahasadékait széjjelverte a maga számára a tenger ereje, aztán befutva a part belsejébe az öbölrésen át, megalkotta magának nagyszabású méretekkel, sokágu zegzuggal az Északország mintájára a „fjord“-ot, melynek kék mély vizébe ragyogón süt bele a déli nap arany-paizsos képe.

Azok a mély tengeröblök, melyek Dalmácia sziklái közé mértföldnyire belenyulnak, egy erősebb akarat által űzve, szintén csak fjordok; ennek a ragyogó napu meleg déli országnak mélyen benyuló öblei ezek, melyekre

az ember, a hasonlatosság által üzve, önként rámondja: „déli fjordok“. És valóban az. Észak mintájára készült szűknyaku, soktorku tengeröblök ezek, melyek egész Dalmácia partszegélyét beszaggatják, kitarkítják és a sivár sziklabirodalmat romantikus tartománynya formálják át, melynek mészkotta, ragyas kőóriásai között, a sima tükrű tengervizén nyugodtan siklik a halászbárka, meg a kis benzincsolnak, mely püffögve siet keresztül a szűk kanyarulatokon, hogy beférközhessék a távoli öbölbe, mely sok csatornaszerű bejárat után újra kiszélesül, míg végre beleverődik a sziklafalba, mely véget vet terjeszkedésének. Ezek a dalmát fjordok, kopár szikla-kertjeikkel, sok időt láttak, sok történeten végignézték szirtképükkel, míg tarkójukról aztán lassan minden növényzet kopaszra lepusztult. Most már csak fekete kopasz ábrázatjuk mered föl a tengervizből s a sok cziprus, meg fenyőfa, a babérfákkal együtt, eltűnt

IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR

IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR

7

a muló idővel együtt az egész környék-ről. Jó szemhatárig pusztá a vidék, csak a kopár kőrakások tűnnek elő, melyek-ről az idő lehordta az erdőt, hogy más ország fényét megnövelje vele.

Itt a parton pedig a híres erdők helyett visszamaradtak, az öböl zugába meghúzódva, a kővárosok, porladozó kopott várfalaikkal, melyek a talajközet mésztégláiból kerültek ki s most olybá tetszenek, mintha az altalajból lennének kifaragva, átalakítva olyszerűvé, hogy embertanyának beilljenek. Minden egyes tengeröbölben van egy ilyen kőváros, melynek czirkuláló 'sikátor-erein alig kering ember, hanem petyhüdtlen alszik az egész kőhalmaz, mintha a rég mult idők tradíciója ült volna kőfalaira s az teljes nehéz súlyával megbénítaná most érverésének minden erejét. A tradíció, mely szinte rétegenként ült rá ezekre a városokra, legalulra rakva a római kort, középre fogva a velencei uralkodás ragyogó idejét, míg legfelül került a

modern idő, mely ugyan a legkevesebbet mutatja, legtöbb helyt csak egy-két sárgafalu kaszárnyát, vagy pedig gyenge fénynyel sáppadó villany-lámpák seregét, mely a kőrakásokra rakta vas lábait.

Hogy hányszor szakad be a tengerpart Dalmácia mentén, hogy keskeny, majd meg széles fjordokat teremtsen, megmondani ezt éppen olyan nehéz volna, mint beszámolni arról, hányszor csap fehér tarajt bubja tetejére a viharhullám, míg a Quarnero öbléből befut az utolsó fjordig, a hires Bocche-ig, mely jó délen Cattaro körül alkotta meg, csodás kék fekágyát. Mikor a hajóról nézi az ember azt a változatos képet, a mint a szigetek és karcsunyaku öblök egymást eltüntetve elvonulnak a párkány előtt, azt hiszi, egy nagy ciklórámában van, melybe — míg egyszer körülfutja szemével — új csoportok sorakoznak be a régiek helyébe s az egész nem lesz mássá, mint egy örökké új, képekben változatos panoráma-

Finné

képpé, melyet a siető hajó kerget maga elé. Nem jó, ha az ember végighajtja az egészet maga előtt, a nélkül, hogy koronkint meg ne állítaná a hajtógépet, mert akkor úgy eltűnik a partszegély miniatürebbe remek kidolgozása, a mint összefut a nagy vonásokkal, hogy csak egy színes képnek tetszik az egész, melyből nem domborul ki semmi, mintha az ecsetben maradtak volna azok a finom részletek, melyeket az alkotónak kidolgozni, előtérbe hozni nem volt ideje. Ilyenkor meg kell állítani a gépet s az összemosódó part tornyos kővárai kiemelkednek a környezetből, a kis cziprusfákkal együtt és különös szép rendben sorakoznak a partmentén.

Kora reggel volt, mikor a hajó megállt a Gravosa széles medenczéjü öblében, melyet ügyesen körülfog a sziklás domb-láncz, hogy megvédje a maga számára azt a kis vízfelületet. Az öböl előtt az első sziklára egészen bevésték a világító

Gravosa

frenatorra della Strumina elettrica
Olga Lichich

Strumina 1917. 7/27.

10

DÉLI FJORDOK

fény őrszemszerű házát, mely mintegy az öbölkémlelő látókészüléke egész éjen át nyitva tartja világító szemgolyóját. Ez vezérli Gravosába az árboczsucos nagy hajókat, melyek valahol fönt északon teleszivják magukat embernéppel, a kik ide jönnek, hogy a gravosai meg raguzai partokon magukba szedjék a mosolygó ég meg a kék tenger csodás erejét, mely visszaadja a petyhüdt idegeknek munkaerejét. Nem is Gravosa az igazi hely, az csak a parti ponton, mely kirakja a szárazföldre az embernépet, a mely aztán tömegszerűen kerül Raguzába, hogy a déli ég összes csodabáját megtalálva, azt kiélvezze és fölszivja magába. Pedig Istenem, mi ez a Raguza? Egy régi vár, melynek várfalai már megkoptak, meg egy oszlopos hotel, mely kisebb villatábor közepén akotta meg kényelmes palotáját. Nem is ez a csáberő, nem ennek van meg ez a különös hívó hatása, mely északról ide csalja az embereket, de az a

mélyseges kék ég s az a mélabús-tenger, melyben mindig ragyogó, mosolygó képű arany nap fürdik, ez a csodaerő, ez a bűvös varázs, mely uj és uj embertömeget csalogat Ragusa felé és mindenkitől osztatlan bámulatot követel a maga számára, mert ő paradicsomszerű diszszel és csodaszinnel vár mindenkire. Ugy mosolyog a nap minden reggel, hogy még a kopár sziklahátvéd is aranyfüstszerűen csillogni kezd, ugy mosolyog, hogy a tenger színe is fényes ragyogást kap s ebből a mesés ragyogásból száll be az ember lelkébe valami, a mi aztán lelküket kicseréli, gondjukat elűzi s az ő saját sivár életük is ragyogni kezd előttük.

Milyen hatalmas ellentét a kihalt, élettelen várhalmaz, mely sziklafordulatról sziklafordulatra szökik a város körül s néha szinte fenyegető magasra emelkedik fel tehetetlen kötestével, meg az az örökké mozgó víztömeg, mely hullámrajt hullámraj után, mint egy os-

tromló sereg sietve küld a vár kőlabái elé. A tehetetlenség szimbolumát jobban feltüntetni, mint a hogy azt ez a nehézségesen terpeszkedő város illusztrálja, nem lehetne jobban egyhamar. Ugy fekszik ott abban a kis öbölben Ragusa városa, mintha elkábulva a nap hevétől, csendesen szenderegne, mintha elnyomta volna a déli nap ereje s most már kőtestében nincs semmi erő több, csak rákönyökölve a félsziget talajra, tehetetlenül bámulni a tenger mozgó víztömegét. De ha az ember körültekint a raguzai vár tetejéről, akkor egy pillantásra szemébe ötlik az a különös csoda, a mely felé a város egész arczával néz; az egész csak egy pár holdnyi terület, mely fölbukkanik a mélységes vízből, de oly hirtelenséggel, mintha a titokzatos mélységből egy hatalmas kar tartaná ki, hozná föl a víz színe fölé, hogy ez a csodakert, hogy a természet ez a művészi alkotása víz alá ne bukják, bárhogyan tolong is kö-

rötte körbe futva a tenger minden hulláma is.

Lacroma ez a kétpupu sziget, mely Raguza öblében megszületett, ez a tündérkert, melynek minden hajlata másforma levegőt tart sziklakarjába fogva és másformájú, mástarkóju fákat nevel csodaföldjén. Rudolf királyfi itt élte egykor legszebb napjait és a ragyogó nap itt volt egén legfényesebb. Ha valaki megáll e kis szikla orrán és felszivja magába a mögötte fölverődő buja erdő édes leheletét, azután szembe tekint a mozgó kék tengerrel, mely fölé ráhajol a nap vörösen kisirva lenyugvó szeme, nem hiszem, hogy meg ne döbbenne, hogy ily csodakertre is ráborulhat az éjszaka, hogy ilyen paradicsomot is el tud hagyni a nap szeme. Oly bülbül mesékbe való tartomány ez a Lacroma szigetke, annyi csodás alkotás van benne, hogy a ki egyszer látta azt és partjáról elnézte a tengert, az ennek a kis paradicsomnak dallamos

neve hallatára is felüdül, bármily sivár
is élete, mintha akkor annak a ragyogó
napnak, mely Lacroma felett örökké
mosolyog, egy visszfénye végigfutna az
ember lelkén.

RAGUZA.

Gravoza felől lassan emelkedik az ut a tengerszin fölé és lankás kanyarulat-
tal kaptat fel a sziklahátra, mely egye-
nest a tengerből született meg, nagyra
növe szirttestével. Ez a mésziporos ut
fut le Raguzába és így egy kilométer
hosszat fehéredik a villaszerü házak
között, mig a várfalat eléri, itt aztán
egy kis rejtekajtó van az ő számára
nyitva tartva, melyen át bebukik a
bástyaszerü fal alá és a város közepén
ismét feltolja fejét a kőházak között.
Mikor Raguzá határát éri el az ut,
akkor van legmagasabban a hullámzó
tenger felett, de akkor van legközelebb

is ahhoz. Csak egy keskeny korlát van még az út mellett és alatta jó hat emeletnyi mélyben, az út lábához futva, ott dörömböl a sósvíz csapdosó, porrá hulló hullámaival. Az út mögött a hegyparton fekszik a temető, apró kőkeresztjeivel s egy-egy babér- meg fenyőfa van a keresztbirodalomban elültetve s életrekelve, hogy abban a néma birodalomban, melyet a sziklafalba véstek és kőpecséttel örökre lezártak, legyen egy-két élő fa, mely örökké zöld színével, lassan lüktető vérkeringésével, a porladozó csontok között és a peregre kiégő sziklák között képviselje az élőket és örökzöld színével hirdesse az életet. Sivár, szomorú látvány ez a kőtemető, mely, szemben a tengervízzel, e környék legszebb helyén meglétesült és most lassan terjeszti határait, a mint egy-egy emberlélek a föld színéről a muló idővel eltűnik és a kőbirodalomba letelepszik. Ott aztán a kőkereszt alatt a sziklaporral összefutva széjjelporlanak,

lassu pergéssel, mialatt a mélyben, a kőágy alatt, a tenger mormolja monoton imáját.

Az ut mentén nagy erővel nőnek ki a kemény partból a kaktuszok husos levelükkel és olyan hatást tesznek erősen kifejelett piócza-testükkel, mintha annak az erős sziklatömbnek minden erejét magukba szívták volna, hogy saját nagy testüket megformálják, kifejleszszék. Némelyik nagyfejű törzsökkel trónol, a másik, kiemelkedve a szikla melléről, polipszerűen szétveti levél-karjait, mialatt gyökér-szivornyáin emészti a mészkő testét, mely teljes tehetetlenséggel fekszik a tengerparton. Egy-két kőváll védi meg az ut porondját a leomló sziklakövek ellen s aztán a rendezett terraszkertek sorakoznak mindkét oldalon. Mindegyik kert közepén ott ül a kőpalota, melyet valamely szerencsés emberi lény emelt a partoldalra, hogy boldogan elnézze a tengert, s élvezze az életet. Az egyik ilyen kőpalo-

tának története is van. Nem nagyon nagy, nem is különös. Egy dalmát ember — Raguza szülötte — emelte a maga kényelmére abból a pénzből, melyet valahol északon, hol a sörszagu császárváros terpeszkedik, nyert el egy lottószerencse segítségével. Ez a barna arczu dalmát nem duhajkodta el a lottó-adta pénzt, hanem itt, a partoldalon, a hol ő is született, az anyaföldből emelt magának egy oszlopos villát, melynek kőpilléres erkélyén büszkén könyököl most ki a tengerpartra, mintha hirdetni akarná azt a summát, melyet a boldog tulajdonos a véletlen segítségével a maga számára lefülelt. Zöld dereku cziprusok vannak a ház köré rakva, karcsu, egyenes testükkel olyanok, mintha testőrök lennének és most a főkertész rendeletéből itt kellene nekik állomásozni, hogy kellő diszszel övezzék a kőpalota-házat. A kert nagy izlésre mutat; az a lugas bejáró, melyet beárnyaz a felfutó akác, aztán fürtszerűen

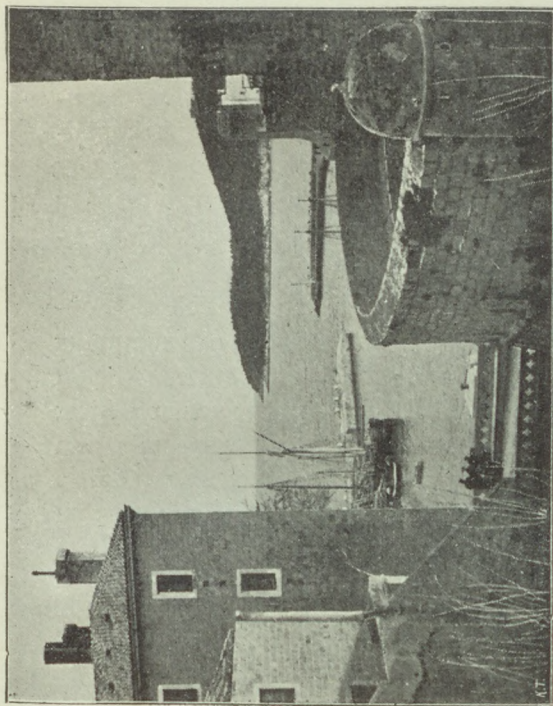
öltögeti le lilaszínü virágfürtjeit, pazar szép látvány, a melyhez csak hozzá kell képzelni a nagyfejű pálmákat, meg a buja trópus husos levelű virágait s akkor ott látjuk a csodaszép kertet magunk előtt, mely hiven adja vissza a dalmát ur kerti birodalmát.

Egy kis fenyőliget állja el az ország-utat, mely sötétzöld fáival oly hatalmasan emelkedik fel az ut porondja mellett, hogy az szinte besüpped, eltűnik a fakoronák terjedelme mellett. E mögé a fenyővár mögé, mely különösképpen itt megszületett, van elrejtve a görög stíliú hotel, mely nagyszerű kényelmet nyújt abban a régi fészek-városban; olyan kényelmet, melyet csak egy angol képzelhet el magának, az ő sokat tapasztalt, sokat látott, elkényeztetett izlésével. De az is igaz, hogy a ki akar valami szépet látni, az üljön ki az Imperial Hotel oszlopos erkélyére és míg szürcsölve iszsza ebéd után a fekete mokka-kávé, nézzen körül az

erkélyről a tenger felé. Sokan talán megütődnek azon, hogy miért nem a tengervízbe van a hotel alja rakva s miért itt e fenyőligetben ütötték fel a szálló táborát; de ha jól megnézi azután a tarka színes tájat, megnyugszik mindenki azon, mert van erő a képben, mely eléje tárul, a melybe szaggatottan kéklik bele a tenger sik vize. Régi várak romszerű maradványai, melyeket nagy bajjal összetákoltak, emeli fel a vizparton koronafejüket. Csakugyan olyanok, mint egy odvas fog, melynek csak töredező koronakarimája maradt meg, pudvás belsejét már régen kirágta az idő. Az a kis fellegvár pedig, a mely éppen a hotellel szemben alkotta meg a maga odvas fészket, ma galamb-tenyésztetre szolgál és postagalambok táboroznak belsejében, egykor fekete torku ágyuk könyöklöttek ki lőrésain, sötétén ásítva a tenger felé, most meg galamb-kalitkák látszanak felaggatva a torony belsejében és gerlebugás hangzik fel az

San Lorenzo di Gravosa,
 1. Capitanat Sant Llorenç //

SAN LORENZO.

San Lorenzo Sant Llorenç

épületben ágyuszó helyett. Szegény San Lorenzo, előregült név, igen békés szerep jutott a számára, hanem azért várjellegét nagy komolyan igyekszik megőrizni és még most is ajtó fedi kapuszerű bejáratát és közlegények koptatják a lépcsőszerű bejáratot. Csak egy kis öböl van a San Lorenzo várrész között, aztán ott áll az igazi vár törzsfalával, mely az egész kereskedő Ragusa várost gyűrűszerűen körülfutja, bekeríti, s oly masszivan, oly erővel, mintha meg akarná az egészet fojtani. Mielőtt átbujunk a várkapun, melyen át még az ut is megbukik két kanyarral, miglen a városba lép, ismerjük meg távolról azt a Ragusa várost, melyet a nehéz sulyu várfal oly erővel körülzárt, elszorított.

Az Imperiál szálló tetejét nem szegték be ékalakra, hanemi aszfalt- meg betontöméssel lesimíták laposra, nem is való ilyen ragyogó ég alá olyan csucsos háztető, hogy a napsugár beleütközzék minduntalan, ide sik terras

kell, melyre felkuszmasson az ember és elnézhessen a vidék felett. Egy kis lépcsőn ki lehet aztán jutni erre a terrasztetőre, a melyről belátszik a város, a tenger, meg a hegyvidék. Ugy mondhatnám, hogy onnét a terrasról három várost látni, ha az ember három külön alkalommal megy megnézni onnét Raguzát. Mind a három más szerű alakban tűnik elő, mintha csak nem is Raguzá volna ez; pedig az az öreg alvó város mindig egyformán marad ott, csupán ruháit cserélgeti, a mint az égető nap színét felcseréli a csillagos ég sötétes fényével, aztán meg fehér ezüst ruhát ölt a hold színével. Mikor először látszik a város az erős tűz nap felégető erejével besugározva s szinte bántja az ember szemét az a visszaverődő fény, melyet a mészfalak visszacsapnak, úgy hinné az ember, mintha azt a várost nem a vár gyűrűszerű ölése ölte volna meg, hanem ettől a perzselő naptól elkábulva elszédült és

most álomra zárt szemekkel szunyókálna. Ez Raguza első képe, vagy, mondjuk róla, az első felvétel; most elhajtjuk az izzó napgolyót és a város fölött teljes sötét lesz. Az égbolt sötétkék színéből kigyulladnak a bájos tűzü csillagok s a mint elkéklík az ember felett a tarka ragyogással kiveret mennybölt, az ezeregy éj meséjének egy lapja tűnik elénk, annak a bájos éjszakáknak levegője csap felénk, melybe virágillat a tenger „breeze“-zel egyesülve leheletszerűen hajlik felénk. Mikor ilyenkor néz le valaki a kőterrasszról a régi kővárosra s annak előtűnnek halaványan kivilágított ablakai, melyek a kőfalakba rejtett mécsesektől nyerik azt a kicsiny, üvegszerűen fénylő világosságot, azt hihetné bárki, hogy az egész város nem más, mint egy nagy fecske-fészek, melyet ügyes, szorgalmas fecskék a sziklába vájtak be, kemény kis csőrükkel és valaki most passzióból az egész tanyát kivilágította, úgy, hogy annak

minden kis résnyilásán előbukkanik egy parányi fény. Legtöbbször rövidlélegzetű ez a kép, mert a vízből fölcillanik a hold s a mint ez szétfujja fehér sugarait az alvó város fölé, az fehér mezben libben át és csendes képével oly édesen nyugszik a vizparton, mintha akaratlanul is minden bámulójában azt akarná felkelteni, azt a gondolatot akarná feléjük sugni: „Ismeretlen, ki én felém tekintesz, ne feledd el halovány képemet sohasem, mert Kelet városa vagyok én.”*

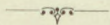
Ez volt Raguz a három diszruhája, három szinképe a természet változó fénye mellett; de most menjünk be az épületek közé és nézzük meg belülről azt a Raguzát, mely ily csodafekvést keresett a maga számára, hogy elismerést vivjon ki minden idegentől. A főuton át lehet a városba bejutni, a régi, a tradíciók sulya alatt görnyedő városba,

* Az Ezeregy éj meséjéből.

melynek minden kövéből kiérzik a kor, mely ólomsulylyal nehezedik most rája, a mint fölötte elhaladva rányomta pusztító bélyegét.

Micsoda különbség van a között a modern vár között, mely a város fölötti hegyen megszületett és a között az egymáshoz dülő falak között, melyek a régi vár keretét adják. A „Forte Imperiale“ fönt a hegy tetején, olyan, mint egy prédára leső tigris, mely rá könyökölt a szirt hátára, ez az öreg kőfalkerítés pedig itt lent a város körül olyan, mintha csak egy melegítő kendő lenne, melyet egy betegeskedő aggasztánra rácsavartak, hogy kissé fölmelegdjék.

Az ut a Porte Pile-hez ért, hogy a vár falán átbujva a városba jusson és itt minden tovább menőnek keresztül kell mennie, mert ezen egy kapu vezet a város belsejébe Gravoza felől s ez a repkénynyel befuttatott „Porte Pile“.

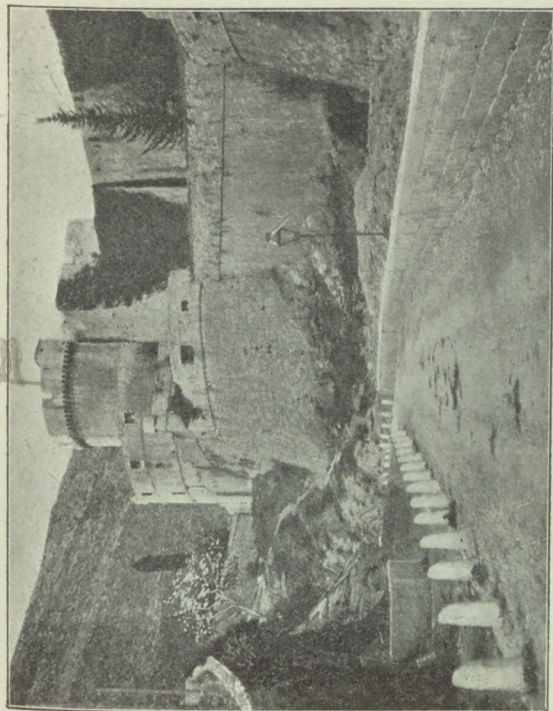

RAGUZA, A VÁROS.

Mikor a Porte Pile-én áthuzó ut kiszabadul a kapu kőhalmaza alól, egyszerre átalakul és többé nem az a hegyről lefutó dolomitos utca, mely fehéren visszaveri a vakító napot, hanem mintha megfinomodott volna, a körüle emelkedő kőépületek hatása alatt, átvedlett színben jelenik meg előttünk. Kissé megvékonyul a dereka, mintha a házak összefüzték volna karcsuan nyulánk testét és most már nem terjeszkedhetnék oly szabadon, mint oda kint, túl a kőfalon. Az utca testét fehér kőlapok fedik, melyek kemény kopogással verik vissza a szekérkocsik zörgő járá-

sát, neve is megváltozott s nem névtelen ut többé, hanem ő a „Stradone“, a hatalmas „Stradone“, mely egész Raguzán végighasal és a Porte Pile-től a Porte Ploçeig uralja a várost. Olyan ez a „Placa“ vagy hát „Stradone“, mint egy főútőér, mely ebben a város-testben elhelyezkedett, egyik kaputól a másikig, közben ejtve a piacot is, ezt a keskeny méretű teret. Ezen a főutczán van talán a városnak egyetlen érverése; a többi keskeny házrész pedig, mely utca gyanánt szolgál és a „Stradone“-ből ereződik széjjel a középületek közé, inkább csak egy szivornya-rendszer apró nyulványait adja, a mely az összes életet, mely ebben a kőfészekben még létezik, mind fölszivja, odavonja a „Stradone“-ra, hogy ott életre kelve lüktetésszerűen megjelenjék. És napnyugta körül, úgy késő éjig, van is embernép a „Placa“ hosszán, a kik egymásután végigmennek a „Stradone“ útján tizszer-huszsor, aztán egyik kapu-

A RÉGI VÁR.

La forteresse vecchia.

tól visszaütődnek a másik felé, csak úgy, mintha börtönfalak határa volna a két „Porte“, miglen elfáradva ismét visszabujnak a kőhalmazok belsejébe. A ki ebben a városban éli le életét, az nem lát benne semmi érdekest, minden egyforma színben jelenik meg előtte a köznapis megszokás folytán, de az idegen minden saroknál megütődik valami rozzant kőmaradványban, mely tradiczionális színével egy pillanat alatt leköti az embert. A Pile-kapu mellett lehasalva terpeszkedik egy kerek lapos kupolájú kőalkotmány, mely Raguza fénykorából maradt vissza és most megkopva kőbőrével ott kuporog a „Placa“ partján. Egy kerek viztartó ez, mely a háztetőkről egybegyűjti az esővizet és öblös gyomrában megőrzi azt évhosszat, eltorzult alaku fejekkel van körbefogva, kidiszítve, talán ezek a torz fejek szatiráját adják annak a rossz víznek, melytől eltorzul a szomszéd arcza, mikor a régóta posvadó vizet megízleli.

Ötszáz év terhe nyugszik már azokon a kővállakon, melyek a viztartó fölé hajló kupolaívet hordozzák. Az „Omfrio“ kutnak ez a históriája, sem több sem kevesebb, de ha több volna sem mondanék mást, mint csak annyit, hogy ennek a guggolva nyugvó kutnak sárgavörös a bőrszine.

Tartozik mindenki, a ki végigmegy a „Stradone“-én, annyival a „Mala Braca“* iránt, hogy megbámulja oszlopos kapubejáratát, mely olyan, mintha egy baldachinnek első fele, egy kis mennyezettel megkövülve, az ajtó lejárata elé kikönyökölt és ott letelepült volna. A templom mellett van a klaszter, hol a Francziskánus-barátok csendesén, mint egy homokóra, lemorzsolják életüket; kis kertjük is van, melyben egy narancsfa él, mely évről-évre sárgára érleli gyümölcseit, míg

* Francziskánusok temploma, mely később restaurálva lett és tornyot kapott.

azok túlérve lehullanak; s vajjon azok a barnacsuhás barátok ott a kőfalakban elvonulva, nem-e addig sárgulnak s asznak, míg összetöpörül testük s lehull róluk az élet. De hogy a szerzeteknél maradjunk, és az igazságnak eleget tegyünk, be kell vallanunk, hogy a fehérköpenyes dominikánusok, kik, mintegy sarki ellentétül a Francziskánusoknak, a Porte Ploçe mellett telepedtek le, lefőzik szerzet-társaikat: az ő portájuk, az ő haldoklásra berendezett főkriptájuk érdekesebb, hogy úgy mondjam, szebb hely a halál várására. Azok az áttört kőarkádok, melyek az egész udvart körülszegik, művészi remekek és az a sok narancsfa, mely az udvaron a kut mellett felnőtt a talajföldből és teleaggatta zöld bársonyos ágait arany almákkal — paradicsomi látvány, mintha illusztrálni akarná ezeknek a csuklyába bujt szerzeteseknek, hogy milyen lesz az ő sivár életük folytatása a tulvilágon. Élelmes rend lehet azért és a modern

korral együtt halad, daczára, hogy a klastrom falai elzárják őket a nagy világ légkörétől. Hogy mi élesztette bennem ezt a gondolatot, azt is megmondom: „Egy kifoltozott szent“. Egy szent, a melyet a jó papok kifoltoztak, hogy a kamincsővet elvezethessék. Az udvar hosszú folyosóját körbefutva az oszlopos arkádok, megalkotják a maguk kriptaforma boltíves alagutját. Az egész faloldal a szentek történetével van kiillusztrálva, melyet a kőszöveten átszűrődő nap fénye enged látni a járókelőknek. Itt esett meg az a csoda, hogy a kaminajtó rászabadult az egyik szentre, ki éppen imára hajolva ájtatoskodott. A jó emberek aztán a szent derekán kivágták a kaminajtót, de a vasszedőre ráfestették a mélabus szent kiszakított részét, így aztán az tovább folytathatja ájtatos imáját s a kaminlyuk is felszabadult korláta alól és nagybüszkén kilélegzik — a szenten át — a nagy világba.

Mielőtt becsukódna a klastromajtó, be kell vallani, hogy az arkádós udvar, az ő aranyalmát termő narancsfáival, csodaszép hely és a mélabus hangulat, melyet mint az elhagyott kut az ő kőkávéjával megformál, megfelel egészen az eltemetkezett fehércsuklyás alakok lelkivilágának.

Alig nagyobb Ragufa, mint a budai vár területe, de azért toronytetőkkel gazdagon ki van díszítve; mindenütt felszurja magát egy csúcsos sapkás-fej, hogy szétnézzen a város fölé. Némelyik csúcs-torony kiszélesül és a széles alapmintáról fölverődve, öblös kupolát képez az épület fölé, mely olyan, mintha levegőt szedett volna maga alá, hogy azután egy kissé fölemelkedjék a köznap régióból. A legnagyobb kupolát a „dóm“ alkotta meg kőfalára rakva, hogy ezáltal is kikövetelje elsőségi jogát. Már kétszáz éve lesz, hogy ez az öreg templom a kőtalajból megszületett, de éltes korát semmi sem árulja el más,

mint az a sárga szín, mely beleette magát a kőtemplom kopott ábrázatjába, sárga kupolája pedig oly nehézkesen dült az épület törzsök falaira, mintha lassan be akarna süppedni előregült kora miatt a többi siklapon fekvő kőkoczká közé.

Ez a „dóm“ az ő vaskos testével, a mint ott megtelepült, mégis a leg-hatalmasabb épület a város területén, a város erejét az ő elsárgult kemény vár-alakja képviseli.

Egy szent áhitat vesz mindenkin erőit, a ki csak belép a sárguló kupola alá, a hűs oszlopszerű falak közé, mely mind Dalmácia földjéből van összehordva. Ez a kőtömeg-vár képviseli szimbólikus módon ennek a tartománynak sziklaszerű voltát úgy annyira, hogy mindenki azt keresi önként, hová lett most már a vagyon, a régi kultúra gazdagsága, egészen elfutja azt az idő muló erejével, vagy valahol nyoma fennmaradt mind ez ideig. A dóm-kupola

alatt, a főoltár mellett van egy vastag függöny-ajtó, mely vasrácsos kapuhoz vezet s azon át egy sekrestyeforma templom-fülkébe jutni. Ez a „dóm“ egyház, a raguzai püspökség kincses birodalma, hol az összes tradícionális kincsek egybegyűjtve őriztetnek. Mikor ezt a rengeteg ezüstöt és drágakővel kirakott arany holmit meglátja az ember, jól érzi, hogy egész Dalmácia ereje ide van felszíva — ebbe a zugcellába — mesterséges módon, hogy itt halomra lepje a por az ezüst emlékeket, kívül pedig a városhosszat a sivár, természetlen tartomány lakója éhezve tengje át a napot. Hatalmas ellentét a „Stradone“-t ellepő éhező koldus nép élő tömege és a templom rejtekében halomra rakott rengeteg vagyon mozdulatlan, holt hatalma. Nem egy mesetörténet van azokhoz a kincsekhez fűzve, mert az a sok ezüstszekrénybe zárt és vatta közt porladó szent csont és maradvány, meg a falszekrényekbe ezüst- meg

aranyfoglatban őrzött ember-poregyüttesen sok száz év históriáját megadják. Egy ezüsfonásu hálóban van Szent Balázs lábszárcsontja beszőve, melyben ovális rés van hagyva, hogy a hívők megérinthessék a szent csontot ajkaikkal s a régi csont egészen kifényesült a sok áztatós csók áztató hatása alatt és olybá tetszik, mintha lassu munkával kicsiszolták volna, hogy szent fényességgel ékeskedjék. A legérdekesebb a porlepte szent emlékek között az az állkapocsrész, mely ezüsfogóba szorítva fenmaradt. Ugy mondják, a magyar Szent Istvának első állkapcsa volna az, mely egy zápfoggal az utolsó fogüregben beékelve, különös módon mind e mai napig megőrződött; hogy a magyar szent összefüggésben volt-e azzal a csontdarabbal, azt nem tudom, de azt mindenkinek el kell ismerni, hogy az állkapocs hatalmasan erős és a zápfognak nagysága minden emberlelket bámulatba fog ejteni; mert a megkapott fog tel-

jesen ép és plombtömésnek rajta nincs nyoma. Rengeteg ezüst és arany hever ott a fülkékbe beszorítva, a mint évszázadról-évszázadra összeszedték a lakó népnek minden pénzét, hogy azzal ezt a holt anyagot, ötvösművü muzeumot megalkossák. Némelyik tárgy ajándéknak készült, de aztán mégis csak visszamaradt ott, kővaczkában, hogy a por rétegenként rájuk telepedjék. Az a szép tett mégis megvolt a püspökségtől, hogy a magyar Mátyás nagy királynak készíttetett egy csodaszép aranytálat, meg ötvösművü ezüst kelyhet, melynek ezüst virág van tarkójára nagy izléssel rászorítva, s ez az ezüst virágbokréta oly gyönyörű könnyedséggel van megformálva, mintha üvegmodra úgy fújták volna művészi lehellettel a kehelyfej tetejére. Rotschild báró nagy összeget ígért ezért a gyönyörű remekműért, de a jó papok úgy okoskodtak, ha a nagy Mátyásnak nem adhatták hódolatképen, akkor hadd maradjon vissza a szűk falak

között, a többi társa mellett. Hogy Mátyás király miért nem kapta meg a remek tálat, meg azt a csodakelyhet, annak egyszerű oka csak éppen az, hogy mire a nagy munka és sok küzdő kéz verejtéke után a „remek“ készen állt, hogy megjelenhessék a felséges király előtt, akkorra, nem várva be a hódolva közelgőket, a jó király, az igazságos, örökre lezárta szemét.

A függöny-ajtó ráhuzódik a kincsekre s ezek ott hevernek egymásra dőlve saját kincses sulyuktól és teljes tehetlenséggel várják, a mint a por lassan reájuk telepszik s a névtelen idő felettük elvonul. Az utca hosszán pedig kívül a sárguló templom falain, a nép, az istenadta nép, rászorulva a rézbaksikokra, tengve leéli életét, az arany, meg ezüst szinte öntudatlanul vándorol a dóm-kupola alá, mintha annak az ott összehordott nagy kincstömegnek szívó ereje vonzaná őket magafelé.

Prigant i prst!

LACROMA SZIGETE.

Mikor megláttam Raguzza sivár ház-falai között, a kis, tányér nagyságu kőburokkal fedett piacztéren, a kőtalapra állott Gundulics szobrát, úgy éreztem, mintha friss levegő csapott volna felém vagy pedig ennek a szoborműnek volt valami lehellete, a mely ott, a kopott, pusztuló falak belsejében, új erőt és frissülést tudott adni a pusztalátásra is a tikkadt idegennek. Talán az eposziró hős Ozmánja valami láthatatlan módon izgatja ott, a szobor körül, Gundulics lelkével az elporosodott embereket s ennek a költeménynek finom zománcza ráhull, hogy fellelkesítse még

a közönyben élő idegent is. Gundulics jól megalkotta művét s önmagának erős emléket emelt lelke erejével, lantja hatalmával, melyet aztán a raguzaiak, ércbe öntve, maradandó képen megformáztak szépen, Gundulics képére, hasonlatmására. Így készült a szobor, a költő lelke megküzdött érte versei bűbajos erejével, mire aztán pár száz év múlva az emberek lelkéből felverődő visszhangban, lassu ének után — előállott a költő ércbe öntött képe. Egy igaz költő lelke mindenütt jelen van, a hol oly finomak az emberlénnyek, hogy kiemelkedve a köznapi munka száraz taposó malmából, képesek magukba szivni a poézis bűvitalát.

Ezt a tudományt — a költőt megérteni — nem lehet a pénz hatalmával megszerezni, csak a hajlékony lélek kifinomított érzékével. Gundulics nagy idő előtt nőtt ki társai közül, rátámaszkodva azoknak lelkére s most, nagy idő múltán is éppen úgy él, mintha

csak most izgatta volna fel népét éposz-
akkordjaival. „Gundulicsnak emelte a
szláv nép, kiknek eszméit ő verssza-
kokba zárva visszaadta.” Ha valaha javí-
tani kellene a szobor talapzatán, bátran
rá lehetne örökíteni e pár sort még:

»Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dus élte kincseit, ámbár napja mul,
Hanem lerázva, a mi benne földi,
Egy éltető eszmévé finomul.«

Különös hely ez a Raguzá! Az ember
oly nehézkesen mozog benne, mintha
folyton hatással volna, uralkodna sejt-
etlenül is a vaskos gyűrűszerű vár,
azzal a kőhalmazzal, mely leszorítja az
egész várost; úgy fogva tartja az embert
a sok emlékszerű épület meg kőtorony,
hogy szinte bilincs-lábakkal jár végig
az utczákon az, a ki Raguzába először
betéved. A sok, áttört kőből készült
műremek, mely az ablak-, ajtó-hasadá-
sokat kőrepekényszerűen erezi át, mind
megannyi késleltető akadály a távozni

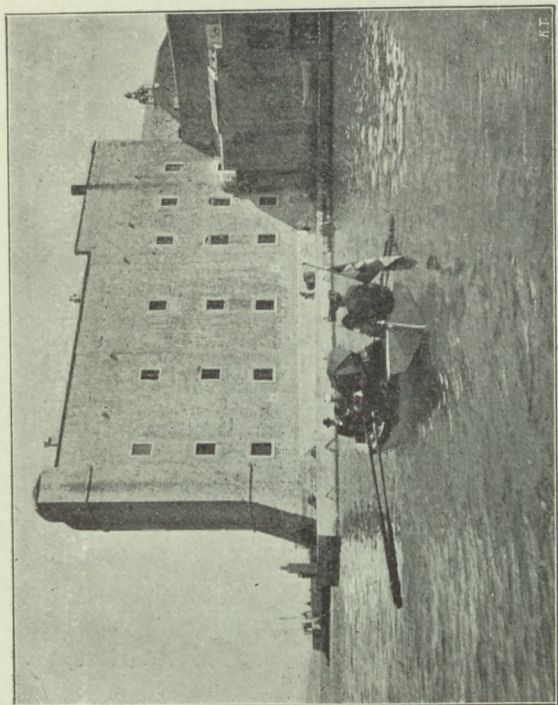

akarónak. Egy sárgaszürke, emlékszerű színe van az egész városnak, melyet ez a sok ritka épülettől s az elvágtatott századoktól örökölt. Mikor végre a városház mellett elhaladva, kibujtam a „Porte Ploce“-n át, melynek toroknyílása a kikötőre néz a szabadba, hol nincs semmi már, a mely aprólékos szögletével és régmúlt történetével lekösse az ember szemét, csak a hatalmas délvidéki tájkép, az ő rengeteg, millió színekben gazdag, változó erejével, azt hittem, hogy egy pergamentgyűjtemény és kőszobrok avult muzeumából szabadultam ki és most teljes eleveniségével előttem van ismét a tündérkert, melyben semmi sincs meg a város falai közül. Ez a tájkép nem engedi magát soha befűzni emberkéz-alkotta gátvédekkel, hangyabolyszerű sziklaturásokkal, oly szabad az egész s annyi természetremek van egybegyűjtve abban a képeretben, mely Hercegovina havas hátú hegyeiről fokról-fokra alászállva, leér a

tengercsucsig, átugrik Lacroma sziget-kére és onnét elfut a tenger végtelen távolába, hogy csak felszívni azt a hatást, melyet a láthatatlan kéz összeállítása nyújt, annyi munkát ad az agyvelőnek, hogy az ember minden idegszála úgy érzi magát, mintha tulterhelték volna attól a mesés élvezettől, melyet a paradicsomföld e tengeren uszó része ad.

Kis csólnakok átszelik a teret, mely a víz tetején lebegő Lacroma szigetét elválasztja a szárazföld nyulványától, mely sok száz év óta békésen viseli hátára ülve a kiégett lelkű város kő- s hamu halmazát. Az evezők a vízbe csapódnak, a sós víz türelmetlenül veri a sajka csucsfejét s Lacroma-sziget álló helyéből mind közelebb fut a vizen fekvő csólnak felé. Összemosódott képe, mely a partról egy játékos zöld szint mutat, bőséges keverékkel cserélgeti azt, néhol felcsuszik testéről az örökzöld takaró s ridegen kivicsorodik a sziget

LACROMA FELÉ.

csontkemény, merev teste, melyre a bűvtermészet remek keze, az égalj finom lelke mellett, ráhuzta az isteni fantázia vadregényes parkját.

Az egész sziget csupán pár holdnyi terület, az is dudortesttel bubosodik ki a víztengerből. Az egyik földpup alacsony törzsű cziprusokkal, babér- és örökzöld-fákkal van vadonszorosra benőve, ugyannyira, hogy csak egy nagy, zöld süvegnek látszik, melynek durva kövecsdus vad talaját teljesen elfödi a mirtus, haragoszöld növénytársaival. Erre az ősvadonnak meghagyott barátságatlan részére a szigetkének emberkezek egy toronyvárat raktak, melynek romalakja talán arra szolgál, hogy Lacroma-sziget tündérligetrészét oltalmazza s falerejével védje. Vékony, nyulánk derekán kavicsut nyulik át e zöld dombról a sziget másik dombtestére, egy-két kis kanyarral aztán rávezet a terraszszerű kertrészekre, melyek lépcsőszerű menedéke lassu eséssel — fokozva

a természet és kertészkes összevágó ügyessége által — mindjobban bevezet a bibliában ígért paradicsomkert belsejébe.

Tündér-oázis ez, a kopár, kiégett tartomány pusztuló képébe ékelődve, melyet nem viselt meg az idő; olyan az még most is, mint mikor a mitoszi időben a görög fantázia szellem-istenei lakták. De ilyen csodarész a rege-korszak aranyidejéből csak úgy őriződhetett meg, csak úgy maradhatott vissza a mi életünk késő századának, hogy maga ez a kiváltságos sziget, melynek testén az ős természet megformálta önsaját templomát; kőkarjával öbölbe zárta a mesebeli részt és elfogott előle minden vad indulatot, melylyel a vihar-szél bőszen lehével fölverődve, összezuzta, vagy megtépte volna ezt az örök tavasz műkincsével megalkotott tájat. Mennyi babér és mennyi pálma, mirtusz, olean-der és rozmarin, összebujó fák szép tartománya, mely buján neveli föl a zöld

fenyőt, piramiskeféjű cziprusok elfeketülő smaragd-köntösükkel sorba verődve, ott állnak a kert körül, mely éden kis tartományát odatelepíté a dombtesthez simuló gyenge hajlatokkal, hogy míg ember él és jár a földön ott, e szigetország miniatűr kertjén, szemtől-szembe lássa e tulvilági földnek mélységes tükörképét, mely ottan érthetetlen módon, mintha viszfényképpen a tengerből verődne fel, könnyű játsziséggal letelepült a sziklasziget szirtölébe s megalkotta a hellén mesék berekerdőinek babérfonállal feldisztett képét.

Sőt természetesnek is látszik, — hisz a görög föld oly közel van ide — hogy az egész annak az elhamvadt dicső korának egy, szent tradícióként megőrzött s a fenséges anyatermészet-adta emléke csak. Egy emlék, mely álmokból szövődött, arany nap szötte és az ős erő, a természet méhe most valóra hozta.

Talán a földképző vajudás minden termő földjét Dalmácia felől ide szórta,

Olga

hogyan ezen a kalapnyi helyen kárpótolja az egész tartományt, sivár, tar képéért. Oly elementáris erő dobban fel ebben a kis ligetben, hogy az nem lehet más, mint egy nagy elfojtott erő, vulkánikus eruptív feltörése, mely a földből zöld növényfüveket és smaragd-fákat szórt fel a felszínre, kivető erejével.

Ha az egész nem volna egy bibliai részlet, akkor nem vegyült volna mirrha-illat a tengeren kelő lanyha levegőbe, hanem megmarádna a virág szaga az ő egyszerű voltával, hogy — úgy, a hogy saját bájával képes — elbódítsa az embert. De a mirrhaillat szent lehelletként átuszik a szigetke felett és megadja az egész környezetnek a bibliai kép keretét. Nem is lakik senki más e helyen, mint fehér csuklyás istenszolgák, kik a Dominikánus-rend főnökének őrizete alatt, ápolva a csodakertet, itt élik le életüket. Az a tornyos épület meg, mely el van rejtve a zöld kerítés élőfala, meg nagyfejű fák mögé, az csak

Schmuck Schmuck Schmuck

Olzica

Olga

királyfiak vagy szentembereknek lehet nyugtanyája és így is volt az mindig, teljes idő óta; már Zsigmond király is aludt e helyen, aztán hosszú száz év sora után Rudolf királyfi ugyancsak itt élt, a tavasz, a mámor s ifju álmai idején.

Egy helyütt a tengerszélhez közel levedlett minden fűnövényzet a sziget tarkójáról és a rettenetes szikla, a kopár kőragya-alkotta talaj előbukik a víz alól.

Nincs azon a darab részen semmi más, csak ripacsos, himlőhelyes kőszirt, a mely az ő tömegalakjával fenséges látomány. S ezt a kőalkotta várszigetet aláerezte a tenger és csatornabarlangjaival kiformálta a maga számára olyképp, hogy medenczéket ásott víznyelvével a mészanyagba s most abban fészkel benne, a kőzetföld közepében. Az egyik ilyen vizmosta mű olyan, mint egy hatalmas fürdő körbazineja, melyet öntudatlanul vésett a tenger

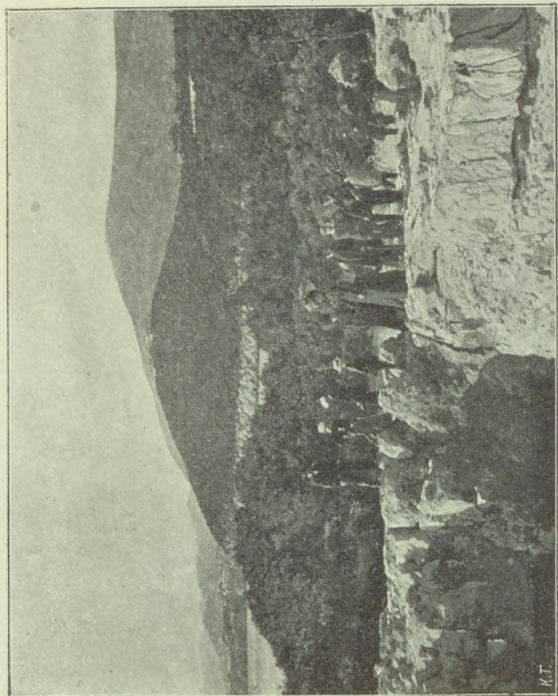

ennek a tündérföldnek köszélébe. Közvetlenül e mögött a sziklarész mögött, melynek alávéssett üregbelsejében folyton dörömböl a beszorult tengervíz doromboló hangon, van a trópus növénybujaságának legerősebb, legmerészebben megteremtett része. A nyakasan felnövő fák, melyek derékágukat meghajlítva egymásra dőlnek lombfejekkel, az iszalaggal és repkénynyel átszőtt borzas fenyők, melyek páfrányt és mirtuszt védnek koronájuk árnya alatt és a többi husos levél, mely mind fonódik, mind sodródik, hogy még erősebb, még sötétebb legyen az ő zöld szövésük, melyet őserjük vad erejével készítettek, létrehoztak. S e fölött az egész mindenségnek látszó táj fölött örök ragyogással ott él a napisten izzó tűztanyáján, mely vándorolva az égmezőn, kora szemnyitástól alkonyatadtáig folyton fürösztí fényével Lacroma szigetét. Talán egyetlen szerelme a napnak ez a sziget, mert úgy még nem csókoltak

senkit e földön, mint a mily csodahévvvel elárasztja Lacromát tűzcsókjával a napkirály. Ily szerelem csak földöntuli erőkből fakadhat, melyek végtelen korokkal és mérhetetlen erejükkel uralkodnak a világ fölött. S a tündérujcsöppentette gyűszűnyi sziget örök tűzcsókban, örök ragyogásban él ott a vizbirodalom közepén; az idő meg nem tépi, az ősz szét nem fosztja királyi díszét; ez nem egy évre épült, ez örök. Az évek lenyugosznak körötte a ragyogó nappal s feljön fölé új százestendő s mindenik úgy találja, mint a múlt elhagyta: üde ragyogásban, ifjúságának egyforma díszében. Ez Lacroma szigete, úgy, a hogy az a tengerre ülve, az őssanyag vajudásából drága gyöngyként a sziklaméhből kifakadva létrejött, megörökölt. De ennek a parányi paradicsomföldnek képe sem lehet nagyobb, mint a mekkora egy rokokó-kép, aranyos keretében könnyűszerrel beillesztve, elfér.

LACROMA SZIRTJEL.

Mikor az ember elbucsuzik e helytől és visszanéz a lenyugvó nap fáradó fényével a környezetszürkülő tömegéből, akkor is végtelen bájjal dobban elő a természet sziklagyöngye, Lacroma mitoszi isten-szigete.

BRENO-VÖLGY.

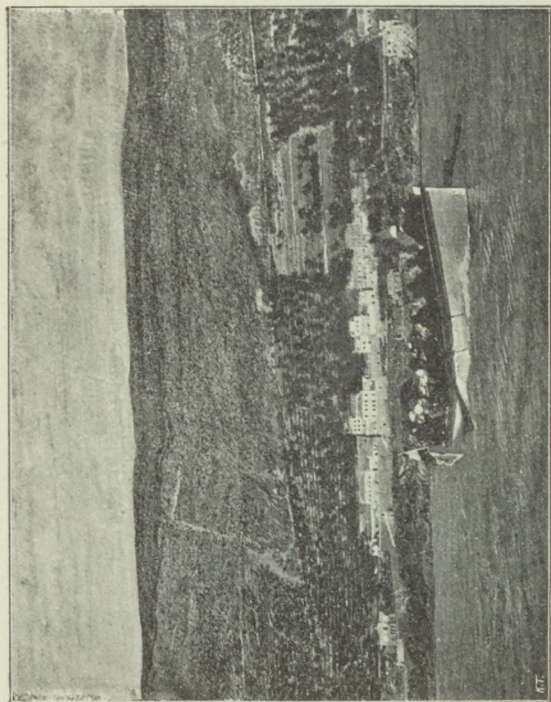
Lehet-e nagyobb szerű élvezet, mint kóborolni a tengervízen, teljes szeszély szerint; úgy, a mint a partoldal csábos alakulata ingerlőleg maga felé vonzza a vándorolva utazókat. Raguza, meg Lacroma, csak kisdéd töredékek abból a nagy keretből, mely a Lapád-félsziget homokhajlatától a Punta D'Ostro-ig nyulik el, halombérczről szirthegekre átugorva és kitarkítva azt a hosszú, monotonnak tetsző partszegélyt, a mely aztán egy nagy kanyarulattal megformálja a híres cattaro-i Bocché-t.

Mikor a kis benzin-gőzös utrakelt és kiverődött a sziklarések közül, neki-

vágott az öböl-viznek; nagy lélekzettel nyílt ki a tájék, melynek napragyogta képe messze elhajlott a láthatár mögé. A vízfelületre települve egy-két vitorlás jármű táborozott, melyek, a mint nagy, fehér szövetszárnyaikkal ráültek a mozgó hullámvizre, olyanoknak látszottak, mintha nagytestű káposztáslepkék lettek volna csak, melyek összecsucskva fehér szárnyaikat, rálibbentek nagy könnyűséggel a habtaréjra és most, kéjesen ringatódzva, fölszivják magukba a tenger sós nedűjét. De a partszegély az ő sziklaalakulataival ad ezer változatot, a mint kiszaggatta a hullám ereje a föld falát és grottaszerű vizcsatornákat tört ki a kőanyagból; némelyik olyan, mintha mesterséges kézzel készült volna fürdőmedenczének, pedig az egész egy semmis szeszély, melyet a tenger enged meg magának, a mint a hab, futó seregével eléri a partot.

Az a kigyószerű ut, mely a raguzai vár Minceta bikaerős toronytörzsénél

A PARTSZEGÉLY.

kikanyarul és végig kacskaringózik a hegy meredekén, nekisimul ugyan a közetrétegeknek, de azért lassu emelkedéssel halad Metkovic felé s ennek az utnak művészi volta a — hajó távlatából — csupán egy szalaggirlang, mely lassu fonadékkal csavargózik a hegyalakulat oldalán, míg aztán átlépi a dombtetőt és eltűnik a hótarkóju határhegyek irányában.

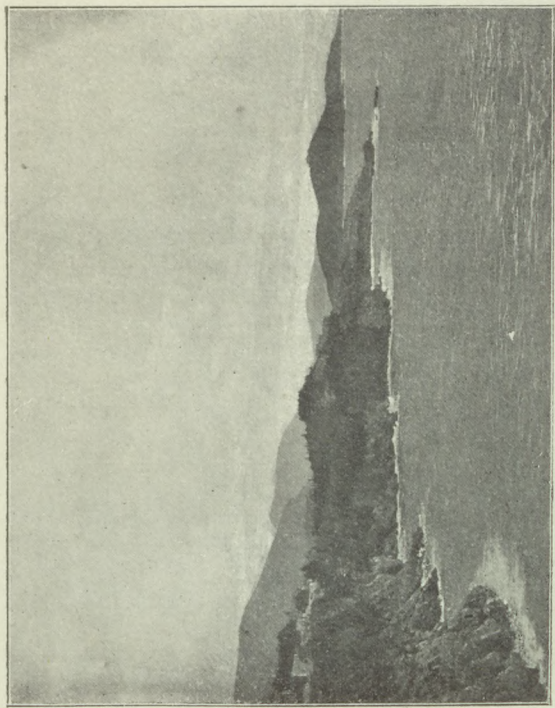
Minden olyan vízképezte, keskeny mélységű szikla-fjordot, melynek alig nagyobb egész mindensége egy százméteres körnél, kihasznál a természet és zöld levelű fáit buja csoportokba rakva, felneveli a fjord körül és minden ilyen parányi helyet annyi bájjal és babérrel szerel föl, mintha mindegyik egy-egy eldobott gyöngyszem akarna lenni, melyet ott az őstermészet akarata megformált. A hol aztán így a ciprusok kis ligetberke megszületik és a nagy kopárság helyére ráül az életerős zöld vegetáció, ott aztán megjelenik

az emberi kéz nyoma is és vagy egy régi rom, vagy egy zárdakastély váralakja emelkedik fel a földszintről. Egy ilyen szaggatott gyomru fjord vizbazinja mellett, a partokra ülve, létezik a San Giacomo klastromépület, a mely ma ugyan már nem töpörülő szerzetesek gyűjteményét rejtí kővárába zárva, hanem kékluzos bakák büszkélkednek benne, kik elődjeiket — öntudatlanul bár — erről a csodahelyről kilicizálták. A dülő partján, cziprus-gárdistákkal körbe szegve, még meg van a temető; ezt már nem füstölték ki katonáék régi formájából, zárkapuját sem kellett két-szinre bevonni, ez megőrizte ősalakját most is. Sok kanyarulat van San Giacomo mögött és a hajó is jól ki-rugdálja evezőlábait, míg eléri a Breno-völgy mély bevágásu öbölhajlatát. Mi-lyen más ez a nagy, lapályszerű tek-nővel biró völgy, mint a környezetet képező ős szikla-csoportok, melyek ver-senyszerűen küzködik fel magukat mi-

nél magasabbra és minél sivárabbra. Ez a kis Breno-völgy meg, halavány ezüst-zöld olajfaival, meg kertet szaki-
tott terrasze-földjeivel, egy életerős
tartományt mutat, melyet azonban a
rosszakaratu kőhegyek elnyomorítottak.
Ha csak az a pár száz olajfa volna
a Breno-völgy gazdagsága, akkor még
sovány kincsház lenne az, de a termé-
szet, az ő dalmát fjordjai iránti végtelen
bőkezűségével, ide is belecsatolt egy
emberfeletti csodát, mely aztán minden
élő lelket bámulatba ejt és megállít.
Az egész pedig egy semmiség, egy
patakviz, mely azonban bő erével, kü-
lönös módon — mintha csak egy top-
panásra — a hegysziklából ugrik elő.
Jó mélyen, a hol már a hegykopárság
is elenyészik és a bokor-fodrok zöld
levele fölverődik, egyszerre széjjelrugja
egy darab résen a víz ereje a szikla-
földnek kőzetburkát és dobogó rohanás-
sal leugrál a meredeken a tengeröböl
merész hajlata felé. Mintha annak a

A BRENO-VÖLGY FELÉ.

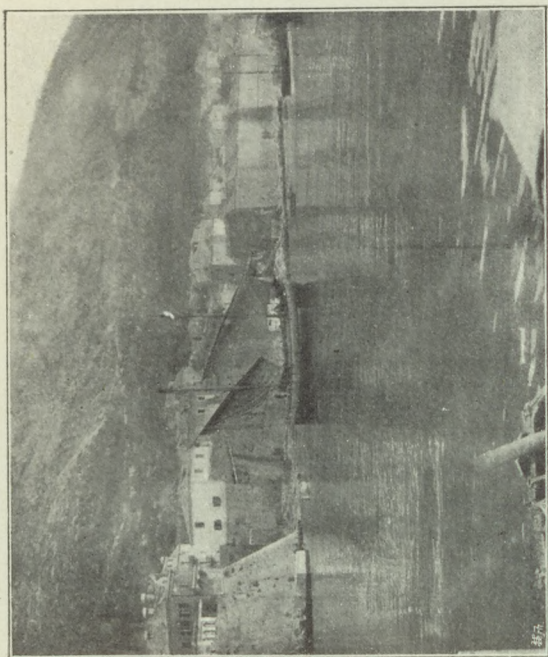
rengeteg sziklaterületnek, mely a messzi tartománynak belsejét adja, minden vizgazdagsága ezen a helyen születnék fel a napfényre s bujkáló raboskodás után itt dobná föl magát először a szabad területre; oly őserővel és csapdosó hevedéssel törtet elő a víz a sziklaréteg alól, aztán szétporozva, beleütődve az ellenálló sziklagátakba, szinte zergeugrásokkal lerohan a tengervízbe. Utjába azonban emberkezek malomkerekeket és gyárgépeket raktak, melyeket ennek a tehetetlenül rohanó vizözönnek mind meg kell lóbálni, mind meg kell vizkarjával forgatni, mielőtt az utolsó gátfalról egy nagy zuhanással egyesülhetne a tengerrel. Ennek a Breno-viznek két szép alakja van; az egyik mindjárt ott van a fal tövénél, hol legelőször bonjta ki vizökleit, a másik meg az ut alatt, hol kissé karcsubb testtel, de egy lélekzettel zuhan a szakadékba. Az első alakulata teljes egészében mutatja a bőszen erőt,

mely vizkavarral örvényződik és habbukfenczczel lejt alá. Micsoda akarat lakozhatik ebben a víztömegben, hogy keresztülvágta a sziklakérget, csak azért, hogy a föld gyomrából, hová lenyügözték, bepréselték, kiszabadítsa magát és megjelenhessék a nyilvánosság előtt. Hogy erős küzködése volt, míg idáig jutott, azt elárulja habfehérre felkorpácsolts vizanyaga, melyet a sziklakövek sodortak paskolásuk közben habosra. Ez a fésületlen része a Breno-pataknak, mely száz irányba fut, csakhogy érvényesülhessen; de ez még nem ismer meder-ágyat, mely futását kiszabja, előírja. Pár száz méterrel lejjebb, mikor már átbujt egy malomkerék evezős kézlápátjain és lebukott az országut szintje alatt, ott rendeződik patakformába és esése is ott formálódik meg igazán a mederhatárok keretében. Egy kis olajkerten fut végig, gyors menetben és csak olyan, mint egy messze földről nagy lendülettel nekiiramodott víz, mely

czélja felé siet. Mikor azonban az olajfák alól kikerül, a föld is kifut alóla és csak egy meghasadt réteg sziklapartja marad meg a számára, mely elugró-helyül készült az ő részére, hogy onnét hanyatt-homlok levágja magát a mélységbe. Itt látszik azután meg igazában a Breno vizesése, itt, a hol a sziklahát és a tátongó völgy előkészítette számára a pályafutást. Jól fel is használja a természetnyújtotta nagy-szerű előnyöket, mert egy seregbe gyűjti összes vizszálait s aztán a nagy tömegbe szedett viznyalábbal egy zuhánással lecsapja magát az ismeretlen katlanvölgybe, mialatt megformálja a nagy zuhatagot, melynek olyan mély bugó hangja van, — melyet az őselem zug fel — mintha alulról, a fenék tájról, a lehulló vizanyag nyögése hörgés-szerűen válaszolna a halálugrásra. Az egész pataknak furcsa az élete, különös módon születik, gyors galopptempóban rohan czélja felé és halálugrással fejezi

RAGUSA VECCHIA.

be életét. Ilyen csak mesebeli tartomány kebelében támadhat, hol a csodakutak titokzatos módon buggyannak fel és szerteporozva semmisülnek meg, Vizsugár-alakban rakétaéletet élnek, melynek röppentyűszerű az élete és az elmulása. Egy lélekzet alatt születik és egy szemhunyorítás alatt egyesül az őserővel, mely magába olvasztja és pezsgő vizvérét elnyeli.

Magán a Breno-öblön nem látszik meg, hogy habfehér patakok fulladt belé, annak oly buja malachitszerű az anyaga, a mely mellett elenyészik minden más kristálytest. Maga az öböl egy merész kanyarulatu, tártkezű domblánczolat, mely csak egy pillanatra horpad be az olajkertek körül s aztán egyhuzamban szirthajlattal vándorol tovább, míg Raguzavecchia helyén megszűnik öbölformája. Raguzavecchia a „Kis Raguzza“, a nagy álomszerű Raguzának egy gyermekkiadása, mely, mint a kirajzott méhcsalád, átröpült a tenger vizén és itt,

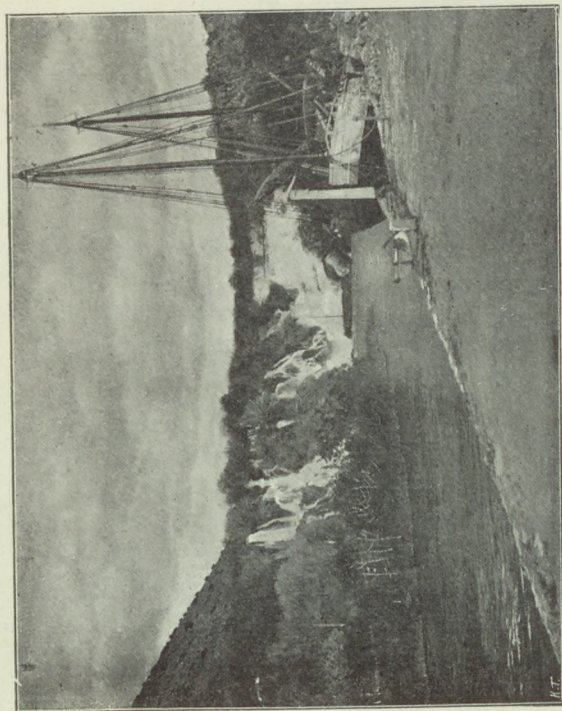

a Breno-öböl mellett alkotta meg kicsiny fészekvárát. El sem is tagadhatná, hogy az ő alakja is ugyanazon nép lelkéből állt elő, a mely a nagy Raguzát, a híres várost kifaragta. Olyan hasonlóan ez ahhoz a kőhelységhez, hogy a kis Ragusa nem más, mint egy halaványabb kiadása amannak, melyből a kupolafejek, meg a nagy vártestek elmaradoztak és csak a sárguló, halaványpiros-tetős házak csendes sorfala jelent itt meg belőle. Egy kefele nyomat a nagy Ragusa után, mely azonban kisebb méretekkel készült, szerényebb kiadásban. Itt is megvan a klostromtanya, boltives udvarával és a kifaragott kőkávéval, a templom is egy szent csodatevőnek örök emlékére készült, de a nagy méretek összezsugorodtak s a nagy kővállak átvedlettek játékvékony, gyöngye dongás kőfalakká. De azért ez a „vecchia“ is éppen olyan bóbiskolva alszik, mintha egy időben szunnyadtak volna el mind a ketten

erre a „Csipkerózsza“ meseálmához hasonló mély alvásra.

Valahol itt „Raguzavecchia“ körül, a tenger alatti mélyben nyugszik egy másik ilyen városforma házhalmaz, melynek kalandos multja van, de az idő, a tengerrel szövetkezve, lesodorta az egészet a föld színéről s most csak nagy ritkán látni, szép, csendes időben a mély zöldes tengeren át a házalakok idomvárát és az, a vibráló vizen ülve, inkább viszfénynek tetszik, a mely a viszontagságos mesét — mely a volt Epidaurus városhoz fonódik — ilyen visszaverődő tükörkép segélyével fel akarja eleveníteni. Hogy azután Epidaurust az avarok verték-e széjjel városalakjából, vagy pedig a nagyravágyó tenger sodorta be a maga számára, arra a viszkép nem felel meg, hanem a tengervíz legkisebb hullámfodrára eltűnik. Ez így a leghelyesebb is; a meséket pillanatok ötlete szüli és egy szellőcsapás ismét szétfujja összes való-

A FJORDHAM.

szinüségét és az egész délibábszerű történet megsemmisül.

Mig a partszegély eléri a Punta D'Ostro várerősségét, hol egy földnyelv-forma kart tol előre, melynek vörös képe a Molonta félszigete, hol megszéthasogatja öntestét, hogy vizöblöket alkothasson. A ki egyhangunak hinné azt a tíz kilométernyi utat, mely még a Bocche-nyílásig megtart, az nem tudja megérteni a kőpartnak sem alakját, sem titkos vágyát, melylyel formálódni készülődött. Mindegyik kősaroknak megvan a maga gondolata, mindenik próbált valamit alkotni; hol tárt karokkal merevedtek meg szirttestükkel, hol meg, a mint föltozkodtak, bálványszerű tömeggé korcsosult nagyravágyó igyekezetük. Mikor a földképző időkben még mindenik sziklatömbnek megvolt az ő saját ereje, melylyel próbálgatta megcsinálni saját nagyságát, hegyszerű voltát, akkor fészkelődtek így széjjel, ilyen száz változatot adó, ezer ötletet

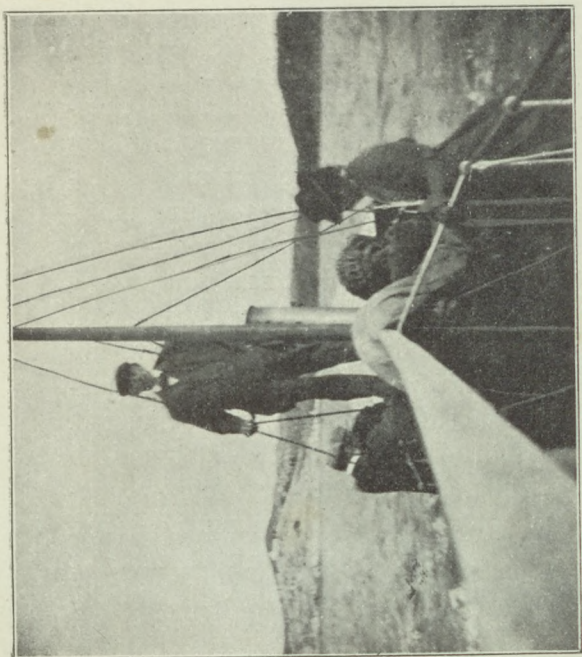

rejtegető csoportokba, de aztán, a mint a késő kor és égető nap felszívta összes kővérüket, tehetetlenül megsemmisültek és csak vázalakjuk és kővé rogyott szirtskeletjük maradt vissza, hogy csak nagyméretű tömegükkel sejtessék, hogy mily vad erő, mily kemény akarat lakott bennük, mielőtt ily kopár fejfel összerogytak, megdermedtek. Az utolsó sziklamellre aztán, a Bocche előtt, ráült a Punta D'ostro vára, a mely csak mellburokkal született meg, a mint egy sziklatestnek kiálló koronarészeit kőbőrével megfejelte, hogy így alkotta leshelyéből a nagy Bocchét nyitva tartott őrszemével megőrizze.

AZ OMBLA VIZE.

Éppen a fejem fölé sütött a nap a gravosai öbölben, kalapom árnyékát talpam eltakarta, mikor a napégetett arczu dalmát matróz sürgetni kezdett: „Ez a mi időnk, ma még sok ut van előttünk és ez a kis benzinhajó nem fut lóhalálban, csak úgy poroszkálva uszik a vizen. Dè aztán remekül látni mindent“. Fölmentem arra a kis sárgakéményes ladikra; igazán csak olyan volt, mint egy fakéreg, mely füstöt fujva tud a vizen járni. Hamar megbarátkoztam mérges dohogásával, mely ennél a parányi méretű járműnél bizonyos „nagyzási vágyakat“ rejtett magá-

A "KRKA".

ban s aztán előre néztem és gyönyörködtem. A nap pazarul tudta szétszórni ragyogó paszomántsugarait; igazán Tündér Ilona országát ábrázolta az egész láthatárba befoglalt földrész, aranykeretet a nap juttatott hozzá, melytől a vidék vakítón ragyogott. Mikor az öbölből kiértünk, akkor megkérdeztem: „Hová megyünk?” — „Az Ombla-völgybe”; — felelt a dalmát — meglesz elégedve, csak bizza rám magát, estig visszatérünk“. Olyan arcza volt ennek a hajósemernek, mintha valami nagy titoknak a birtokában lenne, melyet most fog majd elárulni, bemutatni.

A hajó simán uszott s siklott tovább csendesén. A partok egy völgy-bejáratot mutattak, mely csalóka zsákvégével csak rövid torku fjordnak tetszett. Ez volt az Ombla-völgy, az Igéretföld. A hegyek, úgy hiszem, lenézik ezt a völgyet, mert nagyon magasra tartják fölėje fejüket. S az a kis völgy, mint egy nyomcsapás, csak éppen hogy lé-

tezni tud a sziklázásokban. A hajó orra már a völgy vizét szelte s a halvány türkiz-szinű viz egy kis opálhomályossággal vizjátékot mutatott. Ugy látszik, még az emberek sem nagyon szeretik ezt a kis vizvölgyet, mert nem épült melléje a Mokosica falucska, hanem a hegyoldalra települt; Petrovosello helység pedig felhordozkodott a hegyek tetejére s kissé borus időben nem látja az öböl vizét, hanem a helyett a fellegekkel czimborál. A milyen ügyetlenek voltak ezek a naiv bugrisok, kik elkerülték az Ombla vizét, oly annyira megértette a völgy titkát az egykori Caboga gróf, ki kisméretű családházát odaépítette az Ombla vizére, úgy, hogy a víz tükre és a ház képe éppen egymásra talál, a mint állni látszik az idő és a nap rájuk sütvé, a kastély-házzal árnyékot ejt a viz felé. Ha élne még Caboga gróf, elmennék hozzá és megszorítanám kezét, nem azért, mert kedves a házatája, hanem a miért ötletével

kitalálta lelkem örömét. Az a ház most egy bájos vizi kalitka, melyet befut a babér és árnyékot rá virágfüzér borít és a ki abban lakik, az csak boldog ember lehet, mert mindig olyan szép előtte a világ, mint mikor én először láttam az Omblát érdekes völgyével. A dalmát gróf lelke, úgy látszik, mégis tudott hatni az emberekre, mert kissé beljebb, egy furcsa kanyarulatnál, már már egy kis falu is létezik, melyet elszánt, de széplelkű emberek építhettek maguknak a víz mellé. De itt, a falu táján, az Ombla-víz is átalakul; nem hiába új kanyarulat előtt állunk, mert tengerjellege lehámlik róla s a vizár lassu folyással jön a végső hegy felől. Színe is másféle zöld lesz, kissé világosabb és olajba játszó, de vizhaja puhábbnak tetszik, mert a nehéz sóanyag kimaradt belőle s enyhe, édes íze van az egésznek. Az Ombla patak kihuzta mozgó testét az álló vizöbölből s masszív egyénisége teljesen kibonta-

kozva fekszik végig a megmeredt völgy-
rianáson, melyet mintha késsel szabná-
nak rövidre, úgy vág el és tüntet el egy
kopár hegyfenék. Olló nem vághat úgy
el szálát, a mint az a kopár óriás hegy-
tömb legillotinozza az Ombla patakot.
A völgyet megfullasztja a kőpart, a
patakot meg egyszerűen lenyeli. Külö-
nös víz ez a patak; ez nem vad rianás-
sal dobálja elő magát a mészhegy alól,
hanem simán kifejlődik a föld alatti
üregből, mintha nem is patakvíz volna
a felülete, hanem egy zöldes színű
vászondarab, mely egy folytonossággal
csuszik elő a sziklafogakkal bíró mán-
gorló alól. Egy ravasz eszü dalmát
nagy őrlő állkapcsokkal dolgozó mal-
mot csatolt a vízbe, a mi aztán felhasítja
egy darabon azt a sima, szinte vászon-
nak tetsző vizeret. Azért nem lehet
haragudni erre a slahniczra, mert a
malom végén egy kis fapárkányt fara-
gott, mely a zuhogó fölött kapaszkodik
a falba s erről a kis deszkaszéles hely-

ről remekül látni, hogy születik meg az Ombla a föld anyaméhéből egyszerre patak nagysággá, melyen születése után pár pillanatra benzin - gőzössel lehet nyargalászni. Hogy milyen különös az, hogy abból a kérlelhetetlennek látszó gigászi szirttömegből, mely teljesen nedvtelennek látszik, egyszerre egy eleven erővel bíró folyó bontakozik ki, melyen születése után hajókázni lehet, azt csak az képzelheti el, a ki elhiszi, hogy egy meddő házaspárnak táltos fia születik, ki pár nap alatt futni tud és csodahangon beszédet hallat. Visszaültem a kis gőzösre s a dalmátnak csak annyit mondtam: „Most már mindent elhiszek magának“. A szemei élénken felcsillogtak, de azért nem felelt, hanem megindította a járművet. És én ismét ott usztam a vizen, a hajó orrán ülve s azt hittem: Lohengrin hattyuja hordoz engem hátán, a különös országnak völgyrejtekei között. Nem sokáig tartott aztán ennek a szép fjordnak a hatása;

a kis benzin-hajó, szövetkezve az Ombla vizének tengerrel egyesülő futásával, pár percznek tetsző időköz alatt kibujt a kéttörésű völgyből. A nap még jó magasán uszott az ég oldalán s a hajó sem fordult a gravosai kikötő felé, hanem kalandozó utra vágyva, előbb kivágott a nagy tenger irányába, de aztán egyet gondolt és visszakanyarult a part felé s a tar szigetek labirintje között, a vizre hasalva csuszott előre. Oly zaj nélkül haladt most, mintha félne, hogy felveri a vizivadat s elhajtja a szép panoráma-képeket, melyek folyton jönnek, folyton változnak, előbujva a partoldal sarokkiszögelléséből. Egy olajfa-borított sziget mellett usztunk, mikor a vizet nézve, bámulva láttam, hogy a víz alatt, a hajóval versenyt jöve, kíséri a benzin-csónakot három kutyafejet hordozó delfin s gyors modulatokkal, néha malomkőforgással, hol előre törtek, mintha utat keresnének, hol meg bevárva a hajót, hűséges ked-

veskedéssel egészen a borda-deszkákhoz simultak. S kell-e nagy képzelődés ahhoz, mikor az ember ilyen futva megy a vizen s delfinek kísérik utját, mely egyhuzamban a leggyönyörűbb, néha a kopárságban is nagyszerűnek tetsző viz szélén lebegő vidéken visz át s elhiggye, hogy van valami varázserő mindabban, a mi ezt így egybeállítja és bemutatja.

A napfénynek olyan színe volt, mint a dalmata bornak szokott lenni: narancs-sárga, mely a piros felé hajlik. A partszegély szürke mészkőzetével olyan volt, mintha egy viz alól kiemelkedő, rettenetes méretekkel bíró elefántnak hamuszínű bőre lenne, mely hajlatszerű ránczokat vet meggyűrődése által. S ennek a hamuszínű felületnek ránczai között volt egy, ránczok által megvédett sötét foltja, melyet kövek helyett a legtitkosabb növények nőttek be. Ez volt Canossa, a Gozze-család őskertjével. Egy kanyargós lépcsőn lehet megköze-

líteni a Gozze-kertet, meg a többi szép látványosságot, mely mind ott van egy csomóba bujva a part menedékes részén; úgy száz lépcsőt kell felfelé mászni, míg az ember beér Canossába, melynek összes épülete nem ad ki egy tuczatot. A mi ház még van, azt is elfödi hol egy nagyméretű diófa, hol egy bokréta-szerű zöld pálma. Az ut emelkedése egy kis támfalnál ér véget, mely széles platót támaszt alá kő-dere-kával, az ut számára pedig a kőfalak közé lépcsőjárat van nyitva hagyva, melynek hat szökés a magassága. Ime, a legtetőre értem s az eddig elrejtett látvány — mely soká váratott magára — kipattant a földből, két ős platán alakjában.

Amerika vadonjaiban létező vörös-belü fák gigaszi alakja óta nem láttam ekkora két fa-monstrumot, mint ez a két vedlettbőrű canossai platán. Ágairól és törzséről a háncs lekivánczik, mintha a fa éltes korát akarná jelképezni. Törzse

szinte mammuth-méretekkel bir és tiz ember is összefogódzhatik, míg jól körül éri, a derék fölött kinyuló ágak pedig elfoglalják árnyékuk kerületével az egész plató szintjét. Olyan ez a nagy fa hatalmas fejével, mint egy száz évet élő kolosszális ember, kinek fehér haja, összefonódó szakállával betakarja egész termetét. Az ember mélyülő gondolata csak azon csodálkozik, — ismerve a dalmát part történetét — hogy tudta elkerülni ez a két öreg fa azt a temérdek fejszét, mely itt annyi korban, annyi népek kezében megvillant körötte, míg egészen kopár lett a partoldal a tájon. Talán valami bűvös erő volt sejtereikben és koronájuk nagy volta akkora tiszteletet tartott, hogy nyolczszáz év óta nem mert közeledni feléjük senki, hogy pár fejszecsapással eltörülje őket. Az időt megállták, a szélviharokkal szembe néztek s így övék a dicsőség osztatlan teljességben. Vig népsereg ül a fák alatt és a kis padokról a faasztal-

lokhöz dülve, gond nélkül iszsza a kellemes izü dalmát bort, mint azt már sok emberöltő óta az ősapáktól eltanulta s az a két platán pedig a fiatal nép felett évről-évre vastagszik, öregszik, mig egyszer kialszik életük ereje; s akkor saját súlyuktól összeroskadnak.

A Gozze-kertben vagyunk, a tropikus flóra egész sokadalma körülölel minket és úgy elvarázsol bennünket, hogy egy távol, boldog sziget ősföldjén képzeljük magunkat, hol az a boldog szerelem honol, melyet Pierre Lotti és Rapahu oly mélyen és édesen élvezett. Egy kis üvegfallu ház van a tenger felé rakva, melynek nyitva tartott üveg-ablakán át messze ellátni a vidék fölött. Egy rózsahajol a felfutott folyondárok körül, keretképpen az ablak fölé és a fehér kandelláber-alakban nyiló, bájos rózsabokor körül el lehet andalogni végtelen ideig a tenger, a szigetek, a fenséges nap és a csodás milieu szépséges remekei fölött. Én csak azt tudom, hogy

a lelkemet tépdeste valami, mikor el kellett hagynom Canossá-t. A hajós dalmátnak nem szóltam semmit, csak szememre huztam kalapomat, nehogy meglássa, mennyire fáj a szívem, hogy a futó partszegélylyel együtt Canossa is eltűnt előlem örökre.

SPALATÓ.

Ha a Brazza sziget mellett elfut a hajó és tovább uszik a tenger vizén, fölkergeti a földnyulványok közül az egyetlen élő vérkeringéssel bíró várost, a kincses Spalatót. Óriási öblü kikötő van a város előtt s az egész olyan, mint egy nagy kinyitott száj, melyhez a fogakat a rakpart házai adják. Az a kilométer sugaru öböl, mely a biztos kikötőt adja, megmagyarázza aztán azt is, miért lüktet Spalató körül legjobban az üzlet, miért fut a szárnyas-hajó sereg éppen e város felé. Ha a nagy Homér korában élnénk s az ő iskoláját taposnánk a toll-művészet terén, a nagy mester

gyémántfényű világot vető jelzőit követve, Spalatót úgy kellene hívunk, állandó melléknévvel felciczomázva: „Az öbölhasu Spalató“.

Az ókor városa és az ujkor építészete seholsem találkozott úgy össze, mint ezen a helyen. Az ősrégi város poralakjából, hulló hamujából kelt életre az uj, mint a Nilus regékben élő, hamvából születő ősmadár. Talán örökölte még azt a tulajdonságát is az egykori Phoenixnek ez a foltozott, különös város, hogy vándorol, nem nagy méretekkel ugyan, de megteszi fejlődése közben. Egyszer kelet felé húzódik jobban háztömege, majd meg visszatér a törzsköveken át a fejlődő élet és átcsap nyugat felé. Vajjon milyen törvényt szabna ennek a helynek a tudós, a ki a folyam partján élő városok életét kijelöli, — Semmilyen! Csodálkozna ezen a város-jelenségen és meghatottan venné le kalapját Spalató előtt. Kár, hogy nem fejezetekből és nem regény-

formából áll ez a pár levél, a régi romokba ékelt új város leírását szépen elkeresztelhetném: „Az ókor és a ma csatája“, melyet kövekkel és toronyfalakkal vivnak egymással, de így meg kell elégednem azzal a pár szóval, melylyel kiakarom kalapálni Spalató kővárosának domborművét.

Az öböl felől a rakpart parti házai közül magasan trónol az ókori palota tornya, ma még faváz fedi kolossz testét, mert még nem született meg egészen törzsalakja a porladékból. Erős kvadrás teste előtolakodó nagyságával olyan, mint egy iszonyu ököl, melynek karja lent lakozik a föld mélyében s talán gyökerét és derékhusát az elmúlt ezredév takarta el s ez a torony-ököl onnét tolja most fel magát.

A nagy épületsor között, a domborműhöz hiven, elütőn vési ki magát a köznapi kövek közül az a romváros, mely Diocletian mesés méretű palotájába ékelődött. Csak egy bizarr képzelő-

tehetséggel megáldott délország császára alkothat olyan művet, mint a milyennel Diocletian Spalató városában megöröktette önmagát. Egy oszlopos palota, a melyben egy város elfér. A nagy császár saját kényelmére építtette, egyedül saját háznépének s ma a romok közé ezri-vel betelepült a szatócsok kislélegzetű tömegnépe és egy külön várost teremtetett a palotaür belsejében. Olyanok ezek abban a nagyszerű palotarombban, mintha verebek lennének csak, kik az elköltözött nagy lélek helyére most szemtelenül befészkeltek magukat. Azok a toldalék cserépházak meg, melyek a főfalra ültek fel, egészen a legtetőre és széjjelrugták a Cryptarticus ötven oszloppal ékesített nagy alakját, valóságos varjucsapatot adnak házformában, melyek vakmerően belevágták a fundamentum-lábaikat az elhalt kastélyfalba s annak kőanyagából élősködve, rája települtek.

Leleményes ügyességgel igyekeztek

felhasználni a nagyszerű rompalota maradványát, hogy hasznot préseljenek önző zsebük számára ezek a patkányszatócsok és teljesen berendezkedtek és meghonosultak az omladékok között. Szinte leri sárga arczúkról az öröm, hogy mint aknázták ki Diocletian pusztuló kincsét saját céljaikra. De annak a városnak is megvan a maga lelke és ez észrevétlenül ráfujta lakóira azt az antik pergament sárga színt, mely a romok közt születik, mialatt ránehézkedett düledező falaival a szűk házakra és elfojtotta köztük az érverést. Ott soha más mint barlangszerű csatorna-város nem lehet, mert széles lélegzetre kelni a palota kerete nem engedi, ott csak bujkálva lehet élni, mint a patkányoknak, vagy pedig kiülve a romtetőkre, mint a varjaknak. Ugy látszik, ez a nagy császár bosszuakarata, melyet, minthogy hihetetlen mélyről jön fel a masszafalak közül, kijátszani nem lehet. Az igazi Spalató megkerülte a palota

falait s ott aztán saját erejéből meg-
alakult.

De most rég mult, regeidők császára,
Diocletian, ki palotádba belétemetéd
lelkedet, bontakozz elé és öltsd fel rom-
alakod, hadd lássuk egész valójában,
nagyszerű méreteiben, milyen a kő-
anyagban élő lelked ereje.

A CSÁSZÁR LELKE.

Hogy a császár költő-vérből származik,* elárulja az egész kompozíció, mely a megkövült történelmet palotalakban bemutatja. A kapubejáratok a nagyravágyás, a szűk folyosók az alatomosság és gyilkolásra kész indulatot adják. De a peristyl, meg a lépcsők segélyével emelkedő vestibul impozáns módon tükrözi vissza a gőgöt és a hatalom kezében tartott erejének tudatát. Ebben az oszlopos, akantus-leve-

* Diocletian, teljes nevén: Cajus Aurelius Valerius Diocles, egy Anulinus szenátornál levő irónak fia. 524. Kr. u.

lekkel megrakott előcsarnokban kezd érezhetővé lenni legjobban a császár ereje, az az emelkedő lépcsősor a háttér tájon, a méltóság emelésére szolgál, a megkövült ajku sphynx küzdő vágyai szimbóluma és a Mauzoleum, — mely az új áramlatok alatt dómmá vedlett — az ő maga, az a császár, erős uralomra vágyó erejével, vért kívánó lelkével, melylyel saját nagyságát megteremti. Oly erős a kövek mozdatlanul álló megmeredt alakja és vér által összetapasztott oszlopba verődött gondolata, hogy ha egy francia meglátná az oszlopok egymáshoz dülő serege által felemelkedő Diocletian „Kupola-sirt“, saját történetükre gondolva, a nagy tradíciók hatása alatt, felismerné a nagy császár lelkének kövekbe szorult akaratát és megdőb-benve kiáltana föl — C'est L'empereur!

Különös császári disz, kő-ornátus, melyet a római stíl alkot és a bizanci szeg be és a császár alakja, erős lelke

ebben a kőformában él most már századok óta, a kő hamuba bujva, melyet minden idő megbámul és formálni igyekezik, de a kövek közül a véranyagot, az építményben lakó nagy tradícionális szellemet megtörni, eltüntetni nem képes. Ezen romokban élő nagy lélek nagyszerű voltát csak úgy láthatjuk meg igazán, ha közel megyünk minden falfordulathoz és a fantasztikus egész helyett sorra veszünk minden követ, koronkint alájuk is tekintünk, hogy egy pillanatra lássuk, mi rejlik „Spalató kövei” alatt?

Salona felé néz az „Arany kapu” loggiás képe, melynek faltáblájában két szobor állt az igazi időben, de a kalóz velenczeiek kikaparták a márvány-emlékeket s egypár karrarai kővel elhordták saját hazájukba. Az ajtó-bejárat fölött még teljes a félkörív, mely, mint egy kőszívárvány, merevedett meg a nyílás fölött, hogy a császárnak örökké diadalkapu legyen a bejáratnál, vala-

hányszor megjön pihenő magányából. Az aranykapu mögött azonban már szűk folyosó maradt csak a falak között, mely csak a peristylnél nyitja szélesre száját; hogy egy kereszt-ut fut a palota korinthus-öblü közepe felé, melynek torony-bütyök van kelet meg nyugati részén; hogy csatorna-rés van ütve a vestibulum mellett, hogy a császári dereglyék onnét keljenek vizre — ez egyszerű, ez mind bizanci és így természetes. Hogy Jupiternek templom kell, ez köznapi, de a hogyan ez a templom az oszlop füzérből kibontakozik, az már — császári gondolat.

Öt ív arkád van összeszőve a bejárat előtt, melynek hatvan lépésnyit mélyülő végén van a Jupiternek szentelt Aesculap-templom. Szegény, befalazott szentély mai állapotában már még műremek romjával is csak egy kőmumia benyomását teszi, melyet kőfalakkal pólyáztak be s most már csak az a pár oszlop, porladó akantus növényével és királyi

diszben ékeskedő kapu kávájával néz elő keskeny ablaknyílásán és engedi látni a márvány-tagokat, melyeket századok felejtő munkájával és átalakító gondolatával befalaztak. Jupiter szobrát régen elhordták a mumia-sírból és így csak éppen e csontos mészsanyagból készült romhüvely maradt vissza. Hogy viszontagságos időközön ment át az „Aesculap-szentély“, erről beszámol az a pár emléktábla, meg sarcophag, mely kis medenczeszerű belsejében elhelyezkedett. Ha közel hajolunk ezekhez a kövekhez, azok fakult vés-írásaik segélyével beszélni kezdenek: „Itt nyugszik két királyi vérből származó hajadon, kik a magyar IV. Bélának voltak a leányai“. Szegény csontok be vannak szorítva egy kis ládaszerű sarcophagedénybe és ebben czipelik őket, a szerint, hogy melyik kápolnára kerül a javítás sora. Vajjon mikor szünik meg vándorlásuk? Talán arra vannak kárhoztatva, hogy addig folytassák bolygó

utazásukat, míg átkelnek az anyaföld határán s ott aztán porrá esnek és egyesülve az őstalajjal, megnyugosznak? Nehézkes ajtó zárja el az Aesculap e kicsiny barlangüregét s mikor rázáródik az ajtófalra, a sarok zárja zörögni kezd. Talán a hazavágyó csontok vannak valami hatással a nehéz zárszerkezetre . . .

A palotának még mind nincs vége. Diocletian alakja nem kis méretű, ő bírja lélegzettel, hogy jól kiformalódjék visszamaradó köhasonmása. Ez a palota egy fellegrvár, mely rablókirándulásokra épült és egy természetes falakkal készült trón-tanya, mely a birodalmi uralkodást jelzi. Ennek a kettőnek keveréke ez. És ime Diocletian, a kalandor, ki nagy ravaszsággal fölgyilkolja magát a császári trónra és a hatalmas császár, a ki ott trónol a peristyl mögött. Élete, uralkodása kövekből kirakva, márvánnyal kiszínezve.

Voltak asszonyok is, kik beleszövőd-

tek életébe, azoknak helye is megvan a rom között: Gynakäon, az asszonytanya, egy kis palota-városrész; ez most a legcsunyább, ezt fujta el legjobban az idő, szinte olyan, mintha kiégett volna a többi fal közül.

A szárnyas idő elhajtotta az éveket; a ravennai Johanna ideje ép úgy elfutott Spalató fölött, mint a magyar királyok emléke, de mindenik hagyott itt valamit, talán keze nyomát, a mint jártában megérintette a köveket, a melyek aztán megőrizték bőrükre vésve, ezeknek a rövid röptü lelkeknek történetét. Ha valaki érdekes olvasmányt keres magának, mely tele legyen idegfesztő jelenetekkel és előtükrözzék belőle az örök igazság, az hajtja el maga előtt Spalató köveit.

„TRAU“ SZINNYOMATA.

A hajó kürtölni kezd Trau város előtt, erre a hidalakban összenőtt földnyulvány szétnyílik s a gőzös átbujhat azon az ujjnyi széles viz-kapun, melyet a karjait szétvető forgó-híd nyit az ő számára. Nagyméretű látvány áll az érkező előtt, egy új tájkép, mely oly tökéletesen van előhíva s oly fényesen megteremtve, hogy mindaddig, míg a partra ki nem lép az ember, azt hiszi, hogy csak egy meseképpel van dolga, mely itt feltűnt ugyan előtte, de a legelső mozdulásra meg fog semmisülni. Mikor leszálltam a hajóhidról, bámulva vettem észre, hogy a város képe nem

tűnt el, sőt mintha még masszívabb lett volna a közeledésre, a falak sem omlottak össze, mert az egész valóság volt, a több ezer év óta híres város, „Trau“, teljes egészében létezett, emberkéz-rakta nagytestű falával, velen-
csei ész formálta torony művével és különös méretű dómépületével. Torony, dómkupola és várerősség: ez a hármas fölszerelés minden dalmát város elkerülhetetlen ruházata, talán a népviselet különös főveg, zeke és bő bugyogója után igyekeztek az építő mesterkezek is megtalálni a tartományhoz illő stilt.

A dómkupola a főveg, a kis toronyok és loggiás házak a pitykés és pikkelyes zeke és a lusta széles vár fala semmit nem érő tömegével, az a nehézkes bugyogó-nadrág.

A ki nem látta Dalmácia szikláiból faragott városait, nehezen fogja elhinni azt, hogy a kő is beszélni tud, nem hangot vető módon, de pusztá megjelénésével, melyre rá van írva az idő tör-

ténete, csak úgy, mint egy barázdás, időviselte emberarczra. De hagyjuk a köveket, hadd mutassák be tudásukat s árulják el rejtett titkaikat önmaguk. Szemben áll a kikötőkapu, tátva tartott száj-bejáratával. Elhelyezkedése, megjelenése világosan mondja: „A velen-
czeiek nagy idejéből maradtam itt, akkor születtem ilyen alakban, védjegyül, születési bizonyítványul itt van reám szorítva a kétszárnyu Marcüs oroszán, pár év és betöltöm háromszázadik születésemnapiját. Igaz, hogy megkop-
tam s megszürkült merev kőábrázatom, de Trau város lakói így szeretnek engemet, mert csak itt kell állnom a víz felé nézve és messze földről jön az utassereg erre felé, hogy megtudja, mi van e falak között, a hol az én hatalmas alakom az örpecsét. Kőből születtem ívalaku nyakkal s mig saját sulyom terhe alatt le nem roskadok, így is maradok az idők végeztéig.

Felém közelgő emberek, utat nyitok nektek a város belsejébe, menjetek, lássatok és csudálkozzatok, mert a mi e falakon belül létezik, az a hajlíthatatlannak tetsző csonttestű kő művésze.” A kapuzat mögött a városházak jönnek elő ékesített diszben. Mint egy látogatóba induló öregasszony, ki a rég mult divat ékességeit aggatja magára, hogy előkelő megjelenését mindenkinek elárulja, úgy ezek a trauai házak is, divatból kiment kőmotívumokkal, rég lejárt stílok ablakba vagy ajtóküszöbre és házsarokra szorult maradványaival föl-ékesítve jelennek meg és ezek a maradványdiszek az ő ékességeik, melyekből mindegyik őriz magán valamit, legtöbbször szorosan magához fogva s mélyen befalazva, mintha fősvény kezekkel őrizné saját számára. Kétszárnyu és háromhajtókás római ablakok néznek az utcára, míg közöttük az oszlopos és szobordiszes balusztrádok és balkónok kopottan könyökölnek elő a fal

szinéből; sok helyütt az ajtó cifrára van szegve, az ablak kövirágokkal befuttatva, az egyszeri Cippico háza előtt meg márványanyagból alkotott művészi kut alakult ékességül.

A házarczokról leri saját valójuk, szomorú állapotjuk . . . „Szegények vagyunk, arcunk sápadt, nincs semmink, csak a mit a széteső nagy gazdagságból megmentettünk és amulettképpen magunkra aggattunk. Az is csak nekünk értékes, senki másnak, mert — egy velünk maradt, ránköregült — emlék.” A házsor szétnyilik, előttünk tér alakul és megjelenik a Piazza templomos, dómkupolás, loggiás alakja. Földtestét széles kövek fedik s körötte csoportosan áll szemünk előtt a jelenségek kővé alakult sorozata, melyet öntudatlanul elképzeltünk, hogy létezni kell ezeknek a kőegyéniségeknek, ebben a különös városban. Nagy idők tanui, hatalmas korok márványremekben és kőművészetben visszamaradt kortársai,

szóljatok vagy hagyjátok leolvasni az ábrázatokra írott megtörtént regéket. Legelől áll a Loggia. „Hat gránit törzsozlop alkotja alakom, mely lépcsőkre állva emelkedik ki a köznapi porondból, az egész fölemelt testem csak arra szolgál, hogy méltóbban tudjam elhelyezni a nagy kőtrónt, mely hatalmasabb urnak készült, mint sok fejedelem, pedig csak választott dogénak volt joga benne ülni és kezét a kőfaragvány ujszerű fejére téve ítélkezni. Faltáblák jelzik még, hogy mit éltem át, milyen különös, rátok nézve még most is csodálatos időt. Azok az apró emlékvésések — semmiségek; hisz nekem elég itt állnom hatoszlopos lényemmel s mindenki rám bámul, mert én az ősrégi Loggia vagyok. Mellettem áll egy oszloptorony. Egykor huszonegyen voltak itt a templomok, abból való ez. Micsoda város volt ez! Csak toronytető volt huszonegy benne és más amolyan ott a vár körül még egy sereg.”

De a Loggia hatása nem tart soká, mert a Szent Lőrincznek szentelt s nevére testált dóm-templom, pillértornyával és hajótestével nem ad több szerepet egyik társának sem; mintha azt mondaná: „Én vagyok a kutfő, én vagyok a mindenség“. Hogy e dómkirálynak alaptrónusa mikor készült, az eltűnik a föld alatt. Már a szaraczenok előtt élt; azok ugyan széjjeltépték egyszer, de ő újra fölemelkedett ugyanazon a helyen, a honnét el akarták söpörni. Ugy látszik, ez a hely az ő számára volt predesztinálva s csak azért omlott szét egy kis időre, hogy azután bevárja, míg Dalmaticus Matthäus* mester még fényesebb alakban előhívja. Mi ez a nagyszerű dóm, rengeteg emlékével? Egy nagy muzeum — semmi más! De ebbe maga a történelem hosszú

* Matthäus Gojkovic, a dóm építője, a ki egy Magister Matthäus Dalmaticussal, ki a sebenicói dómot is megteremtette.

korával rakta el a szobrokat, idézte föl a falképeket és gyűjtötte egybe a szarkofágokat. A kapubejárat, az büszke és kérkedő, mintha márványalakjaival, bemélyülő iveivel és kőtömbből született viasz-könnyű alakjaival hangosan akarná hirdetni azt, hogy az ujkor titáni művészei soha utol nem fogják érni az ő kis elméjükkel azt a büvtitkot, hogy miként lehet a követ olyan engedelmessé tenni, hogy ilyen alakot öltson magára, mint a milyennek ez a gyönyörű kapu sok száz év előtt már a szobrász-véső alatt kifejlett. Ezt nem kell idézni, ez hangosan, bámulatos könyelven beszél. A zöldes kétszárnyu ajtó feltárul, belátni az oszlopos hajó belsejébe, homályos a kupolaür alatt a levegő; a falakról, az oszlopok mögül és a mereven álló szobrok és sirtáblák felől lassan, ünnepélyesen szürke színrel előlép a tradiczió ünnepi hatalma. A kétsoros oszlopok által tartott hajó és kupolafej előttünk áll s az egészet

szent homály födi. — Le a kalappal!
Ez minden ízében gyönyörű.

A dóm előtt álltam s aztán egy pár lépcsőn át egy régi ház kis muzeumába léptem, mely a kikövezett előcsarnokban rendezkedett be. Sok régi kő, egy-két sir szabad szarkofágja — egyéb semmi. De mégis valami. Egy hajó lefűrészelt orra és egy fából készült czifra kakas, mely szintén a hajóhoz tartozott. Minő nevetségesnek látszó emlékek ezek, pedig olyan szép a történetük. Az a hajórész egy nagy gálya testéből való, mely sok lelánczolt rabot őrzött magába zárva s mialatt azok siró nyögéssel hajtották az evező-lapátokat, a gálya-hajó nagy büszkén szelte a vizet s a czifra kakas faalakja, mint a hajó szimbóluma, ott ékeskedett a hajótest fölött. Sok gályarab elhullott az evezősor kárpadján s aztán akkor feljöttek a hajómélyből társai s a szegény nyomorultat ott a kérlelhetetlen fakakas előtt a mély vízbe dobták.

Ki számolja az elpusztulókat? A ki célját el nem éri és kidől, az senki és semmi; érdemetlen az ismerésre. Egy rab azonban kimenekült s aztán az anyaföldön biztos munka után kenyérhez jutott s földolgozta magát addig, míg vagyon gyült köréje munkája után; akkor aztán az ezüst pénz névtelen erejével megvette a rettegett gályát, hol annyit szenvedett és vért izzadott, s aztán végtelen kéjjel lefűrészelte a hajótestről a fakakast, meg a csucsfejet s palotája szobájában mindvégig megőrizte.

Ugy látszik, azon sok év alatt a lelkét is odapréselték ehhez a kinpadhoz és így olthatatlan vágy üzte, hogy megint együtt legyen azzal a faalkotmánnyal, a melyen jogtalanul annyit szenvedett. A kakas is ott van, a falhoz szorítva és csaknem gyermek nagyságu alakjához nem száll már a kinlódók sósaja, csak a vastagon hulló por, mely a feledést jelenti. S ez a feledés egy

nesztelenül lopódzó köd, mely eltünteti a szem elől még az aranyakat érő kincseket is, hiába ápolják azt a dómsekre restyében elszigetelve. Trau ideje lejárt, mögötte szép mult van, fenséges pályafutás, de most már nem a jövőé e város, hanem az álmok országába tartozik. A házak folytatják katonasorukat a János-kapuig s azontul megint a tamariszkok, cziprusok és ezüst levelű hársak paradicsoma van. Azért ez a János-kapu, az ő egyszerűnek látszó boltíves alakjával, csudálkozásra tudja keltetni az embert, úgy, hogy vissza kell nézni rá, mert úgy áll ott, mintha azt mondaná: „Nézd, én teljesen jelképezem Dalmáciát. Régi kövekből rakott testem ivalakja fölött, homlokomba vésvé hordom a szárnyas oroszlánt, a mindenütt elvonult velencei nép megjelenő, kétségtelen emlékét; hogy pedig ebben az országban a cziprusok élnek, azt hangosan hirdetem, mert egyet föl-szedtem az ölembe s bármily hihetet-

lennek tetszik is, saját kőtestemmel táplálom, hogy lassu élettel élni tudjon“. Azt el kell ismerni, hogy meglehetőssen különös látvány ez a kapu, melynek szárnyas kőoroszlános testéből érthetetlen módon, — éppen a szobor mellett — egy cziprusfa nőtt ki. Egy gömbölyű fejű cziprus, melynek kicsiny, vastag törzse van és ballonszerű koronája; alig egy-két méter nagyságu, mégis rövid, de erős törzsén meglátszik öreg kora. Ugy mondják, évek óta ilyen, magassága nem fejlődik, csak a zömök törzs vastagszik évről-évre. Olyan benyomást tesz ez a fa, mint egy elnyomorodott, törpe ember, a ki gnóm-nagyságra születik, de az idő meglátszik rajta s elárulja, hogy rég tul van gyermekévein. Ez a cziprus is egy gnóm, fa alakban, mely kőszülőtől született és táplálékát egész életén át rejtélyes módon kapja a kapu-fej szobor-alakjától.

Az igazi Trau, a város ködfátyol-

megjelenésü képe csak a vizről látszik igazában, ott az apró részletek elmosódnak s az egész együttesen alakulva, adja meg Trau színnyomatát. A bevehetetlen régi vár csonka tornyai és bástyás sarokfordulatai előtérbe lépnek, szinte megduzzadnak széles méretekkel, míg a kapuzatok és templom-épületek filigránabb alakjai visszahúzódnak a háttér hegyei felé. Az egyik rész azt mondja: „Az én művészetem e kőerősség, mely falvázamat megadja“. A másik rész ráfelel: „Az én erősségem a kő művészete, mely a képzelet ragyogó képeit kőalakban ábrázolja.“ Valóságos dialógot idéz föl ez a két ellentétes városrész, mert a művészi rész hiába kérkedik; az az ezeréves várfal főnhangon hirdeti: „Ha én nem lettem volna és nem álltam volna oly törhetetlenül, te sohasem fejlődöttél volna ki; engem hiába ütöttek, törtek; álltam rendületlenül, hogy mögöttem te biztosan, szabadon s képzeleted teljes szeszélye

szerint alkosd meg a kövek segélyével lelkedet. S így lettünk azzá, a mik vagyunk, kettőnk erejéből fejlődünk ilyen alakuvá, s ma mindenki azt mondja, a ki csak megfordul a dalmát fjordok földén: sok város van azon a tájon, de olyan bámulatos szép, mely képes legyen visszahívni az ember lelkét, az csak egy van az egész tengerparton s ez ott ül a Bua-sziget sarkán s köz-napi nevén úgy ismerik: Trau.

A hajón ülve néztem a várost s körötte a tengert, egyszerre a láthatár sarkából örült vágatással közelgett két fekete szörnyeteg; egészen a vizen ültek, sötétszinű volt a testük és füstöt fujva futottak. Mint a fergeteg, úgy vágatott ez a két vasszörny s koronkint üvöltő rikolgást hallatott; egészen megzavarta azt a csendet, a mely mint egy kábító bűvkör, Trau körül feküdt s ez a két modern fenevad erre tartott ebbe az ünnepélyes szép kikötőbe. Hajónk talán ösztönszerűen megérezte a két vas-delfin

közeledtét, mely megzavarta az ő pikkelyes, füstfeju testével az összhangot, mert lassan uszni kezdett a kikötőből és a két torpedópánczélosnak átengedte az öbölvizet, mire ezek felhagytak sivító hangjukkal és kikötöttek Trau előtt — az elüzlött hajó helyén.

A HÉTKASTÉLYU ÖBÖL.

Nagy időt el tudok tölteni régi romok és antik kövek között; az ő mohos, nyirk-futotta ábrázatjuk mindig hatással van rám és lebilincsel; mégis valahányszor kijutok egy ilyen romtáborból, egy megszabadult léleknek jóleső öröme tölt el, mintha ez a rám nehezedő antik idő láthatatlan sulya tűnnék el minden alkalommal, mikor a milieu-t megváltoztatom magam körül. Talán a tudóm tisztul meg a régi portól, mely meglassítja életkedvemet — nem tudom! Csak azt érzem, valami láthatatlan erő hatalma alól felszabadulok, s mialatt leverem a port kabátomról, az

alatt mintha az agyvelőmről is letöröl-
nék egy nedves szivacsral a ráülepe-
dett benyomásokat. — Mikor az északi
kapun kijutottam a nagy Diocletian
császár rommá esett palotájából és
szembe találtam magamat a kis városi
parkkal, melyben egy pár tucsat ba-
bérfa állt életerős zöld lombdiszével,
megint fölszabadultam a romokban
lakó tradiczionális teher alól és izgatott
vérem üzött a hajó felé, hogy folytas-
sam ezt a gyors változatot adó kóbor
életet. A palota, messziről nézve, csak
egy nagy hamurakás volt, melyet valami
tapasztó anyag még úgy, a hogy össze-
tartott. Csak a nagy favázban lakó
épülő torony — mely hat oszlopot
akar csucstetejéig egymásra rakni —
maradt meg most is hatalmas, kiváló
egyéniiségnek.

Az új város, mely saját önálló esz-
méjéből formálódott meg: egy eleven
„dalmát város“ jól ismert háztömegei-
vel, melyből a sorfalba állított loggiák

sem hiányoznak, hogy a városház megalkuljon, sem egy szoboremlék, mely kell minden városnak. Azok a befalazott szárnyas-oroszlánok meg, melyeket a nagy velenceiek csapdostak oda a falak közé, azok csak olyan egyszerű jelformák, mint mikor valaki színes krétával megjelöli a házak falát, a merre elhaladt.

Az elvonult nagy kor kőbe tapadt jele ez, mely szárnyas alakjával rögződött meg, az utcza-sarkokon és oszlopos-házak tűzfalában. Reám nézve vége volt Spalató hatásának; még az a tarka vásári tömeg sem volt képes érdekelni, melyben színeket formáló keverékben gyűlt össze a nép a környék hegyei közül, meg a láthatárt lakó szigetvilág földjéről. Kiélveztem Spalatót, kiszívtam belőle azt, a mi inyemet csiklandozta, a mire vágytam s a mi izgatótt; a megmaradó rész reám nézve semmi más, csak őspor és hamu. A rakpart-házak elálmosodtak,

a mint az uszó hajó eltávozott tőlük s csak bágyadt körvonaluk maradt vissza, míg egy földnyelv rájuk huzta a földtakarót.

A Brazza-sziget alakja kissé megformálódott a távolban és aztán elmaradt. Az ég szeplőtlen kék volt, az idő bábajos s a nap, az aranyosabb, mint valaha. A hajó egészen úgy ment, mintha madár módra lebegett volna a víz tetején, a mint a Castelli-öböl vizét szelte. És ez az egész nagyszabásu öböl — mely körül a tengerparton sorba leültek a falu-csoportok, mintha bámulatukban könyökölnének mind a víz felé — angyali szép cikloráma volt, melyet a gyémánttisza levegő láthatatlan lencséje beállított. Sokszor azt hittem, a mint a szivárvány felbomlott színeit láttam a tengeren játszani és a parti tárgyakhoz fonódni, hogy valaki egy láthatatlan prizmat tart elem, mely szétbontja a nap egyszínű arany-sugarait s aztán ezekkel a színekbe

széteső tarka fénynyalábokkal burkol be minden egyes tárgyat.

Az a hosszukás, czitrom alaku csatorna-öböl jól megérdemli elnevezését, melyet valaki ötletből rádobott: „A kastélyok öble“. És csakugyan azt a behajló partot hét kastély díszítette föl, melyek mindegyikébe beleszorult egy-egy darab történelem, melyet a múlt századok fujtak beléjük elhaló éveikkel. Ez a híres öböl Spalató és Trau között született meg és így a kastélyok is szépen két csapatba sorakoztak; az első négy egészen Vitturi-ig Trau városát vallja főnökének, a másik három átpártol Spalatóhoz. A hajó uszik tovább csendesen, a part mellett és bemutatja ezt a partszegélyt, a mely nem más, mint egy kisméretű, a dalmát tartományhoz illő Riviéra. A hajóról nézve ez a „Riviéra“ egy nagy kaleidoszkóp, melyet a természet alkot és a hajó futása hoz mozgásba. S ha ráfigyelünk, feltaláljuk benne tényleg mindazt a

kelléket, mely ahhoz az optikai masinához megkivántatik. De hagyjuk működésbe jönni magát a műszert és hadd idézze ő elő a látványosságokat működése közben. A hajó a Sucurac-kastély előtt halad, az öböl csucs irányába és a régi Trau város felé siet.

Alakuló hegyek, melyek teljes nagyságukban megjelennek s aztán, mintha egymást lerontanák, összébbsugorodnak s más hegytársuk tolakszik fel az ő rovásukra a környezetből. Az egész képsorozat folyton szimmetrikus, — mert így kell annak lenni a kaleidoszkópnál — de a mellett művészi és poétikus. Szinte kár, hogy Salona szlompromja oly messze esik és nem jut műszerünk közelébe. A Sucurac-kastély s a körüle meglapuló kis házcsapatok éppen a paradicsomba ékelték be magukat. Mögöttük egy hegy nagyszabású vonása rajzolódik, köröttük — „füge, pálma, sok déligyümölcs, mit csak terem“ Dalmácia földje, ököl nagyságu

husos baraczkok, melyek menyasszony-mezbe bujtatják termőfáikat minden kikeletkor, gránátalmák, melyek azt a nádcukor izü drágakő-almát termik, pikkelytestü pálmák, melyek már föl-nevelik a datolyát, de a mézet a dalmát nap még nem képes beléjük szűrni és a többi, gyermekálmokban megkivánt édes nedvü gyümölcs, melyek mind bólogató fákról lógnak alá és kelet napja érleli meg őket. Ez volt a kertész-kéz bemutatkozója, de az ős, vad természet sem marad ki a versenyből.

Az egész parti ut hosszán, a messzi oldalháton, rózsák s galagonyák nyílnak s a hol a fűnövény feltűnik, ott meg apró virágok nyitogatják szirmokelyhüket, melyekből édes illat, ambra és az ájtatos bámulatot keltő mirrha-illat árad! Lehet-e kívánni szebbet ettől a földtől, lehet-e elképzelni jobban összeállított milieu-t, mint a hogy a régiek két őseleme, a víz és a föld itt — egy szemfényvesztő ügyességeként —

elrendezték önmagukat? Ez az igazi Riviéra, mert ezt még nem turta szét az emberkéz, kilenczfejű hotelekkel, nem rugta szét kőlabakon álló szerpentin-utakkal, itt még szabad az ősföld vadfüvének is megteremni, s nem vágja ki rögtön a kertész-kapa; itt még szabad a földnek saját virágszirmait kinyitni, melyeket ő ápolt, ő hozott napfényre s kehely tölcsérükből balzsamerővel maga a föld lélegzik elő. Itt kellene megállítani az időt, szöveget verve tűnékeny szárnyába, hogy itt megálljon s épp úgy megmerevedjék, mint az a hét kővé meredt kastély, melyek lehunytt szemekkel, elkábulva alszanak itt, mi alatt kőlabukat a tengervíz hullámhabbal mossa. Sucurac alakja a működő kaleidoszkópban összeomlott, a beállítás megváltozott, nem lett csunyább, mert ez mind bűbajos szép. Egy mélyen alvó kastély, az Abbadessa, sűrű az arculatja s nagy zöldszinű zsalu-szempillái vannak, melyeket egészen ráhaj-

tott az ablakszem üregére. Talán nem képes felnyitni sem már, annyira el van kábulva attól a hatalmas élvezettől, hogy ezen az égi helyen lakik.

Királyfi-kastély ez, nem lehet más. A fák cseresznye-alakban mind piros biborgyöngyöt és rubinszemeket teremnek s mögötte a hegyoldal barázdás szeletföldje mind rubinszemeket termő aranyszőlőt növel. Egy hegy-alak, piztáczeák s azután megint új kastélyház, sülyedő domb, emelkedő hegyhát s a műszerben benn áll a Vitturi-kastély. Egy templom-ház a középén, gyermekjátékba való merev cziprusok, melyeket az ember talpakkal képzel a földre állítva, a mint őket utoljára a gyermekszobában látta. Egy pár ház még s azután az ígéretföld mézben fürdetett gyümölcse, mely mind ragyogva érik a fákon s szinte fénylik sárguló színével, mikor érni kezd. Mielőtt összefolyhatnék ez a látvány a készülő kép fejlődő vonásaival, vissza kell, hogy

nézzek, mert a házak merészen tolakodó csoportozata hamar reászorítja a zárókövet erre a kedves vadvirágu Riviérára. Az olajfa, a gránát s a pisztáczea, a többi növénytársával együtt egyszerre eltűnik a környezetből, a mint a városok halmaz háza elkezdődik. Ez a „Riviéra-látvány“, a természet ez a kincses fölvonulása csak addig tart, míg a Castel Vecchia körül az az egymáshátára nőtt pár hely még nem töri a természetnek ezt a merész alkotó erejét.

A sorozat, a kaleidoszkóp mutatványa, a Stafelio-kastélynál megtörik, ez az utolsó palotalak, itt vége a növényzet fantázia-mutatványának, a produkció befejeztetett. A tenger felől mind közelebb ér egy szigethalom teste, mely arra termett, hogy az öblöt, egyesülve az anyarészszel, befejezze, eltorlaszolja. Nyujtott nyakkal hasal át a vizen és éppen feje bubjával öli meg az öblöt. Ez a torlasz-sziget a Bua. A dalmát part és a szigetfej egymásfelé nyuló

földcsuca olyan, mint egy villanylámpa két ellentétes szénsarka, a melyek között a fényszikra kigyullad és különösen itt meg, a hol a két part szinte összeér s csak egy hajszál rés van köztük, megszületett s az őstalajból kipattant egy város: „Trau“. Ezzel aztán „A hét-kastélyu öböl“ véget ért, pedig olyan az a hét kastély ott, mintha az öböl-nyakon hét diadém lenne, de a gyémántokban nem ég már tűz s a kastélyok így csak mészből született kvarc-szemek, melyek csak diszkövek, de halaványak, mert szemük lezárult s fényt nem ad többé.

SEBENICO ÉS A „KRKA“.

A mi a legkülönösebb a déli vidék fjordjaiban s a mi legjobban csodálatba ejtett, az a pazar erő, mely mindig világosan, élesen beállított képben adja vissza a tájakat és soha sem játszik sem délibáb-rezgéssel, sem ködfátyolképpel, hogy egy város vagy öböltávlatot megkapóvá tegyen. A mint megjelent az új táj, abban nem volt többé semmi köd, semmi bizonytalanság soha, az oly tökéletesen volt kiélesítve, mintha egy fényképész állította volna be — nagyméretű gépén — a fölvételre. Egy szűk hegyhasadáson át tünt fel először Sebenico, a déli naptól ragyogóan ki-

világítva; a hajó átsurrant a bejáraton és a város-öböl felé tartott. A gőzös minden utasa, fölszerelve egy-egy „Kodak” géppel, készítette a ritka tájról felvételeit, hogy megörökítse képalakban az öböl rejtékében létező különös nagyszerűségeket. Egy kisméretű fényképező-szerszám volt kezemben, melynek nagysága csak oly kicsiny, hogy mindenki „ökör szem”*-nek hívja parányiságáért. Ebbe a kis dobozmasinába beszorult pár lemezre felkaptam néhány képet, mialatt — Sebenico, a város, az egész öböl, meg a nagy Krka-vizesés elvonult előttem.

Hogy milyenek a felvételek és hogy miként sikerültek a képek, azt mind ez ideig nem tudom, most fogok igyekezni őket kifejteni sötét homályukból, „előhívni” s láthatóvá tenni.

Az első lemezre a nap rárajzolta sugárfény karczolásával magát a várost,

* Bull'seye kodak.

a nagy öbölviz közepéről. A sötétkék égből merészen kivájja magát a rom, erősséggel megkoszoruzott fellegvár, mely arkádszerű hajlásokkal fut fel a domb lejtőjére. Izomerőt nem árul el a pusztuló mű, sőt lehámló falai illusztrálják a teljes petyhüdést, mely a parti várost uralja. Katonaszerűen sorakozó házai közül csak egynek volt bátorsága magasra felnőni társai közül. A „nagy dóm“ ez, az ő bub fejével, mely lélekzetvételre fölemelkedett egy kevésbé e fojtó, egyforma szürke házak köréből. A többi ott alszik fakult arczával, melynek sápadtságát erősen szinezi a zöld tenger és az azur-ragyogású felhőtlen ég. A Kodak-gép kis rázkódására új lemez fut elő s a nap rajzolóereje dolgozik: A sikátorváros kövei között, teljes méltósággal, évszázados multja tudatában áll a dóm-templom összes műfaragványaival fölszerelve, akár egy teljes ornátusba bujt s misére induló püspök. A gőg és a tradíció jobban

kifejezve nem lehet, mint az által a nagyméretű ósdi műremek által, melyben a gót-stil a megújuló renaissance-szal játékot űzve megjelent, de azért nagy mérete segélyével megőrizte méltóságát, melyet százados kora csak növelni látszik sárga, beesett-arczu színével. Főkapuja remekbe készült. Oszlopos, szentségtartó-forma kapupillér, a két oldalt s mögötte a háromszoros faragvány mélyülő rétege csucsalakba fonódó ivfejjel boltozza át az ajtó elő-ívét. A templomajtó maga még távlatot nyer a leleményes sorban alakuló faragott ivektől s a hanyatló boltozat alatt szinte nagy távolságban fekszik vashordója. Világító ablakhelyül talán egy kocsikereket préseltek át erőszakkal a kőfalon s annak küllőrészei megkövesülve most megadják az áttört mintát. A kövek olvadékonyak lehettek annak a keze alatt, a ki így össze tudta őket hajlítani és kőszálaikból áttört csipkét szőni. Az egész kapu, meg fölötte a

kőablak, nem faragva lett a durva terméskőből, hanem valami szent segélyével üvegszerűen, kőhuta segélyével — a nehéz falba meghagyott nyílásba — beléfujva.

A mély, karcsu hajót a nagy oltárral, homályos fény takarja be s mintha szent jelenés volna itt is ott is a falba téve, vagy oszlopokra települve guggol egy-egy szent alakja is; hogy a falak is mind tele vannak ilyen kőalakokkal, azt elárulja a kórust körül futó hetvenkét fej, melyeknek csak arczuk és koponyájuk tud kijönni az épületfal nagy tömegéből, a többi testük durván, alaktalan nagy tömegben az oszlopot töltik ki, a mint őket befalazták a kövek közé. Minden szöglet és minden hajlat alakot ölt, mely vagy guggol, vagy imádkozik, de a sima falból elődugja magát. Lehet, hogy valami elátkozott zárda ez, a melynek minden lakója kővé meredt s most a földhöz nyomott ájtatos hivek szent csodaként imádják őket. Szürke

az egész dóm belseje; nyolczszögű kupolája halavány szürkületet ad csak a kőalakoknak. Az egész egy sárga, elmosódó, beteg kép.

A sikátor-város ott fekszik a víz mellett, körötte mindenütt szikla, mely az egész öböl széles alakulatát bekeríti.

Két oldalt nyílás van a szikla-csapdán, egyiken a tengervíz szembe néz a várossal, a másik a sziklák közt keres utat a maga számára.

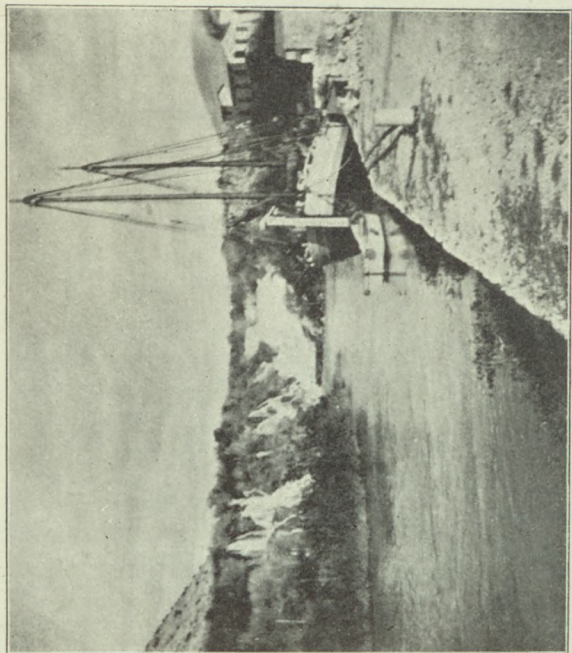
Ott, a hol végződni látszik a határa, erősen fölemelkedik a kopár talaj, megdült rétegeivel. Az öböl vize sima, kis gyűrűszerű habok futnak csak a tengerbejárás felől, ezeket aztán kivasalja a hosszú fjord nagy, elnyúló területén. Kő, mészföld és vad szikla mindenütt, a mint a vizsikátor két partja rétegeképével egymásra néz, úgy verte széjjel őket valami különös erő, mely a tenger vizét ide besegítette. A hol a legmagasabb a kőpart, ott a leghasonlóbb a mészhajlás a két oldalon. A nagy

határsziclánál meglátszik, a mint kitöredezett derékrészen a tengervíz számára. Ha nagy erővel összetolnák a két partot, azok még most is összeillenének. Sivár, kiélt, fölégetett, lepergett kőhalom az egész, melybe csak a vízmosás ad változatot.

A víz-ut hirtelen kiszélesül. A lemezen sima partu tó van, mely egy pataknyilást mutat a hegyek felől. A pokoli havasok az egész hátteret betöltik. Merész alakulatuk leveri nagyszerűségben az ellapuló ideszorult tóvizet, melyet a pataknyílás táplál bő erővel. A képnek színei nincsenek, maga e tó vize is sápadt a folyóviztől.

Két erős hegyfal, kopár menedékkal, melyekről leperreg a törmelék a patakvíz felé. Egy utszéli korcsma lapul meg az oldalszáron, pár olajfa körveszi, kis cserépteteje megfakult, a mint a nap kiszivta színét. Mögötte az egész hegyoldal olyan, mintha zöld pelyhes szakál ütögetné ki rajta magát, a mint a csuta

A „KRKA“ ZUHATAG.

törzsű boróka fák pelyhedző zöld szint vonnak a mészszikla falfelületére. A víz színe élénkebb, kigyóyszerű teste zöldes pikkelyt mutat, a mint vizbőrével elnyújtózik a part között. A teljes környezet bezárja az utat, a határfal a legerősebb és a legvadabb köztük, egész sziklatömegének kiégett, hamuszerű a megjelenése. Csupasz, riasztó, barátságtalan — kőpusztaság.

A fjord vége a patak eredete; a háttért adó nagy zuhatag, az már maga a Krka, mely itt még a csatornautban patak alakban halad, ott zuhatagja mutatja a vizlépcsőt, melyen a hegypartot bekuszszja. Már csak az oldal hegyek a merészek, a völgyfenék megenyhül hajlatával, hogy a víz lefuthasson rajta, s réteges lépcsőjén. A patakviz nádszőnyeget dob a part felé, mely kihúzódik a mészhegyek tövéig. Egy-két malom, meg gyárépület ül a háttér oldalgörbületén, a vizesés mellett, hogy — úgy, a hogy onnét a partról képes — fel-

fogja a leeső víz erejét s ezt felszívja saját izmai mozgására, géptestének működésére. A fehér tajtékviz, zöld bokor és csonka fák közül tör elő, némelyütt nagy fehér viznyelvet ölt le a patak-vizig, másutt meg folyószélességben alkot zuhatagot. Az egész egy ezüst iv, melynek megolvadt tömege a sziklák közt ugrálva, vándorlépéssel képez egy hihetetlen vizmutatványt, melyet ez a hátratólt fjord ilyen messzeségig befalazott. A háttér maga a patak és a fjord-víz gyökere a „Krka“, összes vizerejével, egyesülő esésével.

Magát a vízprodukczióit mozgó fénykép segélyével lehetne visszaadni, a melyben az egymást kergető képek, a rohamléptekben és eszeveszett ugrásokban iramodó patak vizét mozgása közben utánoznák. Egy egyszerű lemezre a mi abból a fönséges „Krka“ zuhatagból ráfér, az nagyon csekély és a legjobb beállítás mellett is csak elmosódó felvételt képes adni, mely nem

domborit ki semmit a vizlépcső lényegéből, sem a megolvadt lavinaviz habbá vert anyagából.

Bokrok és csuta fák ágai között, a megszakadt földemelvénynél, pezsgő fergetegben habzik le a víz, az egész meghasadt völgy, középtája van csak szabadabban hagyva, ott félkörös ivvel teljes egy tömegben jön a vizesés; fölötte lépcsőszerű rétegesés van, mely hat bakugrást ad, tiz-husz ága elcsatngol a bokros völgyrész felé és ott nyújtja elő habkarját, melylyel lenyulik a mélyen fekvő patak medrébe. Az esés réteges területe egy megolvadt jégmező, melynek görcsös és buczkás felületét élő víz képezi. Az egész Laplace vizözön előtti völgy alakulatából és folyóképző homályos korszakból való, melyet elárul az egésznek vad, fejletlen képe, melyből csak a bugyogva pezsgő öserő érzik ki, minden ugrásánál. Egy óriási méretben készült habverő-műhely, melyekben a sziklák pofozzák porzó

habbá a vizet, a meghasadt völgy meg a pokolüstöt adja, mely aztán átgyurja az egészet olyan porszerű nedvességgé. A mederbe hajigált mázsás kövek magát a lépcsőt eső zuhatagot még egyszer felugratják, a mint az esésbe bele-tartják barrikád-hátukat. Mindenütt fel-üti magát egy-egy új buffanás, füstszerű vizszórás, pörgő forgás és felzugó tölcsér. Az egész egy anyagból készült s ez az ezüstláva, mire befutja a szeszélyes utat, halavány zöldes patak lesz, minden különösség nélkül. A méretek széthuzódnak, a perspektívát a nagy küszöbön lépcsők fokozzák s ime, e vízjelenés, mely a földből dobban elő, létrautja után patakká vedlik, a mint a sziklák letépik róla habpikkelyét.

A domb alatt van a „Krka” toroknyílása, hol a földréteg tátva maradt száján kiugrik a patak. Kemény, csontos sziklák bezárják és leszorítják az egészet s elnyelik magát a völgyet is úgy, hogy nincs semmi más, csak hegyla-

kulat. S ebből a végső kőrakásból, habot fujva, mintha a mélyben összeszorítanák, dobálja fel magát a Krka. Habképpel születik a földre, anyaméhe meg a ripacsos kőcsonttá meredt sziklahegy.

A fjord itt megfullad a hegyek hatása alatt, a víz eltűnik a kövek közt, mialatt a kis Kodak-gépből meg elfogytak az érzékeny lemezhárták, — ez minden, a mi megmaradt.

ZÁRA VÁROSA.

Lehet-e boldogabb valaki e földön, mint egy szabadszárnyu vizi madár, mely egész életét, gondtalanul kóborolva, a tengeren tölti; ott születik, ott él s mikor elpusztul, belebukik az anyatengerbe, mely szépen eltakarja. Tehát egyesül vágyaival és életének kis erejü hullámfodra a kisimuló tengerrel véget ér, befejeződik. A hajó neszére az öböl-kanyarulatokból fölverődtek a kormoránok és előre nyújtott nyakkal, biztos szárnycsapásokkal, friss gyorsasággal menekültek a láthatár felé, mintha ennek a hajószörnynek idomtalan alakja megremítette volna ezeknek a tovahuzó ma-

daraknak parányi lelkét. Pedig valójában maga a hajó is úgy nézett ki, mint egy menekülő viziállat, melyet az a két rikoltó hangu torpedóhajó üzött el Trau előtt és süvöltő gőzvakkantásaikkal kizavarták álmodozásából. A nyílt tenger felé tartott s aztán mikor egy kissé maga mögött tudta az öblöt, megnyugodott és gyönyörködve uszott a himbáló hullámok tetején.

Nem törődtem azzal, merre felé veszi a gőzös rendszertelen, csatangoló útját, hanem nekidőltem a hajó-karfának s elnéztem a mélységes színű tengert, mely a nap erejétől fényesítve, hol tűz-topáz, hol meg szivárványszerű türkiznek tetszett előttem. Ugy homályosan emlékszem még, mintha egy szűk csatorna előtt, egy hatalmas kőből rakott vakondturás ült volna a víz színén, melynek rejtett aknáiból mérges torku ágyuk gránátot szórnak a kalózhajók felé. S ez a Szent-Nicolo vár volt, mely odaszorult a Szent-Antal-

csatornához. A többi elvonuló kép teljesen elmosódott előttem s az egész utrészből csak örök imádásom tárgya, a felséges tengeröböl szaggatott képe áll előttem, mely abban a fenséges időben, abban a ritka fényben uszva, nekem egy nagyméretű drágakő-mozaiknak tetszett, melyben smaragd, topáz és malachit, türkiz és opál összekeverődött. Voltak tüzimádók és hegybálványozók, kik imádni tudták álmaik istenét, de nem hiszem, hogy az ő összes rajongásuk együttesen volt legyen oly erős, mint a hogy leborulva imádom én lelkem ábrándját: a tengert.

Csak mikor Zaravecchia feltűnt a láthatáron, akkor kezdtem figyelmes lenni a part felé, mert benső ösztönöm sejteni kezdte, hogy ismét új látomások közelednek, újra nagy csoportulatok, ősházak és dómkupolák felvonulásai kezdődnek. Ugy is volt. Alig hajlott le az ég a kis Zará-ra, már is emelgette a földből — öntudatos püs-

pök-, kupolafejjel — regényes alakját Zára, a nagy, az igaz Zára.

Ennek az egész tengerparti országnak ez a város a feje, a többi mind csak alárendelt vidéki város, melyeknek mind Zára a parancsnoka. Mikor a vízbe érő Riva Nuova-ra kiléptem, úgy gondoltam, hogy egy nagy kőkar gránit-tenyerén állok, melyet ez a város eléem nyújtott ki a vízbe, hogy könnyűszerrel partra tudjak szállni a segélyével. A véletlen beigazolta ötletszerű gondolatomat, a mint egy házsorral beljebb, a város szélén, rátaláltam a római szégyenoszlopra, hová vas kapocscsal bilincselték ki a pellengérre ítélteteket. Ez a szégyenoszlop saját korában künn állott a víz parton, de aztán mind jobban és jobban elmúlt ideje és ő ez alatt folytonosan csuszott befelé, a szárazföld felé, elmaradva az Adria végétől, a mint előtte a tenger kitöltődött. Ma már nem lát semmit a tengerből, mert eléje is házak települtek a

rakpartra. Ő most már semmi más, mint egy kő bütyök, melyre minden ember rábámul, aztán ott hagyja, hadd élje tovább magányos életét.

A kis szatócsházak, szűk utcákban, bármily időviseltek is, rejtenek boltjaikban valamit, a mi jó bufelejtő s a mitől könnyen rózsaszinben látja az ember a világot. Talán éppen az a rejtélyes tulajdonsága a Marascionak, hogy bűvös színbe vonja a tárgyakat mindenki előtt, a ki csak belekóstol ebbe a speciális zárai italba, mely csiklandós ízével egy keserédes élvezet, melynek élvezése gyönyör. Kedvet kaptam s mielőtt a várost bejártam volna, egy-két pohár marascinoval felfrissítettem magamat, hadd mossa le a port, hadd oszlassa el a nehézkes földhöznyomottságot rólam, hogy teljes csapodár könnyűséggel tudjak mozogni kóborlásomban. Az a pár pohár marascino kiújította bennem a színeket, épp úgy, mint a hogy a hulló eső kifénye-

síti a porfedett fayance mozaikjait. Mintha a levegő kitisztult volna, rózsaszín ragyogás uszik előttem, a légáram állni látszik s a levegő rezgése és a nap fénye szellemszerű erejével képeket teremtet elő, melyek mind a földön állnak, de vízbe érnek lábaik. Azt tudom, hogy mind Zarához tartozik, most felsorolom őket, a mig tart bennem a marascino ereje.

Egy kis emelvényuton vagyok, mely körbefut a város körül, itt látszik csak igazában, hogy ez az egész sziget, melyet körülcsap a víz és ez csak fent uszik a tengeren. Talán Jules Verne fantáziájából való s a neve az „Uszó város”. De egy helyen látom, hogy úgy van eltépvé az anyaföldtől; jól sejtem, azok a kalózok tették azt, a kik elhordtak minden fát és minden mozdítható holmit s aztán végezetül ki akarták kaparni az egész város alól a földet, hogy eluszszanak vele oda, hol a Marcus-oroszlánok igazi hazája van. De

tervük nem sikerült s munkájuk alatt egy pár oroszlánalakot is itt felejtettek. Az „Uszó Város” helyett „Sziget-városá” lett Zára. Most olyan, mint egy kétkulacsos ember: két oldalt tart magának kikötő révet, s a hajók aztán válogathatnak saját mélységük szeszélye szerint, hogy hol akarnak kikötni, mert a városnak az mindegy.

Megint egy dóm? De hát mi ez? Dóm király tábora ez az ország, hogy lépten-nyomon előállnak ők öntudatos, merev alakjukkal. Vagy talán oly regegazdagság lakik ezen a földön, hogy minden földkanyarulatnál egy ilyen nagy méretű dóm-sekrestyét lehet emelni? Ugy hiszem, nem, Sőt a szegény nép nagy inséggel küzd, mert a kiterjedt papság tulnagyalószerű szervezete a tömegnépnek minden életnedvét, pénzanyagát a maga számára elharácsolja. Embervér és éhnyomor az alapja ennek a nagy tömegű kincsnek és dóm-bazilikának. De minek kutatni ezt, vagy ke-

resni a nagy dóm ujjászületésének históriáját. Ő szép és ezzel minden kicsinyes czafrang elenyészik kupolás alakjáról. És mégis van valami különös az előtttem álló főhomlokzaton, egy bikaoroszlán-szobor, mely beszorult a szomszédház tűzfalába. Érthetetlen, mint került az oda abba a sarokba; a római stílben épült dómból nem válhatott ki, az a kopár tűzfal meg nem terem művészi szobrokat. A föld alakulásakor vonulótengeráramok megtették azt, hogy egy különös kőzet kőcsoportját elhordták más kőzetek rétegei fölé; talán valami ilyen építészeti kavargás ideje járhatott a dóm körül, mely azt a különös szobrot aztán falába préselte be.

A dóm belseje egy kincses ház; a marascino ereje ködöt von szemem elé, de azért látom a faművű faragványokat s az ezüst ajtót, mely a Szent-Szüz-képének lábait fedi. A hosszuhajós, gyöngye kupola hamvas színben látszik, a képek elmosódnak; ki tudja, melyik

Tizian, Tintoretto vagy Veronese műve, hisz oly gazdagon van drágakövekkel fölszerelve.

A misecsengő megszólal, talán nekem szól s más templomba hivogat. A szentek jelenése következik. A levegő oly különös aczélszinű előttem. Tudom, hogy az utcán vagyok, látom a Marcus-torony mintájára készült loggiás-emeletű tornyot, mely sok ideig „torso“* volt, de aztán sok év múlva mégis kitelt kőidoma. A köd uszik előttem, világosan szétnyílik egyszer és elém kapom a Szent-Grisogono-bazilika római styllt adó szép formáját. Belseje kincseket rejt. Nem maradhat mögötte dómtársainak; az oltár maga egy márványkincs, mely előtt a bámulattól is leborul a hívő.

A marascino-köd más utat nyit: ez Szent Simon temploma kell, hogy le-

* Torso-torony = csonka torony. A ki építtetni kezdte, elhalt és csak nemrégiben fejeztetett be.

gyen, a város védszentje-é; hisz itt van előttem az ezüst szarkofág, melynek kis üveglemezén át jól látni a szent csontokat; szinte gyermekméretekke zsugorodtak össze, a míg a sok átváltozás után beszorultak abba az ezüst kincstartóba.

Ezüst angyalok tartották ezt a hófehérkét illető ezüst- és üveg-koporsót, de úgy látszik, a jó papok megsokalták egyszer Szent-Simon ezüst alakban őrző angyalait, mert letörték a két ötvösművü szobrot és helyükbe bronzból készült „tantus-angyalokat“ raktak. Ezek is elbirják azt a kis koporsót, sőt talán erősebbek is, mint amazok. De azért Szent-Simon puha vattás, szép sirban nyugoszik s a ki örök ágyát ily tündéri szépen megvetette, ismeretlen név alatt halt ugyan meg, de nagy művész lehetett. Egy angol lord-ot úgy elfogott az ámulat, hogy azt hitte, hogy a kölni dóm „Szent három királyok“-ját látja maga előtt, pedig csak Szent-Simon

sirja, ezüst hantja volt a templomban, a jószágot hirdető angyalokkal. Új fordulat s ime a Santa-Maria; kissé rogyott a külseje, de belől annyi a freskó-kép, hogy az ég süvege szinte közeledni látszik a sok mennyböltöt adó festménytől. Krisztus és Mária képe meg előlép a falból és életerős, megindító érzést csempész mindenkibe, a ki csak pár pillanatra is ránéz. Bágyadni éreztem erőmet s a marascino édes köde bódítani kezdett. Még emlékezem, hogy egy különös keresztet láttam, az Ur Jézus szenvedő testével, de az nem a Santa Maria templomtestében volt. Egy, a bizanci korból fenmaradt feszület, a ki előtt még a vallási tévhit üldözöttjei könyörögtek szent megváltás után. A kábító marascino erejét kissé leverem magamról s akkor tisztán fel tudom idézni a kívánt templomot. Már látom is kopott alakját, ez a Szent-Ferencz oltárháza.

Mily szép kóborolni ilyen marascinos

fejjel a városban. Mit bánom én, mit rejt a muzeum, akár a Szent Donato-templom oszlopfalát, akár összeszorult testű kőművü szobrokat, a ki könyvmoly vagy mumia-porra vágyik, az vegyen magához olyan pirosvászonbőrbe bujtatott nagy Bädecker-könyvet, abból aztán minden követ kikereshet és konstatálhatja, hogy csakugyan létezik. Mig végigmegyek a tarka néptömegben, még egy pohár marascinoval befestem magam előtt a levegőt, talán másnemű változatot fog adni és Zára új alakra vedlik én előttem. Mert, hogy szép Zára és hogy én ilyen édes színben látom, azt csupán a marascino erejének köszönhetem.

Egyszerre mintha sulyok esett volna lábamra, lustulni kezdtem, a marascinoköd meg a szememet le akarta zárni. A hajóra mentem s majd „visszajövök újra“, hogy lássalak csak egy pillanatra is kedves város, te marascino-szinű Zára. Kis hajó-kajütőmben fekve, még

sokáig láttam a Marcus-tornyokat és
kőalakokat, melyek mind ott állottak
és kicsucsosodtak a marascino-ködből,
de mikor reggel kimentem a fődélzetre,
Zárából nem látszott semmi sem s az
én vándorhajóm a szigetföldek szorosai
között uszkált.

A BOCCHE.

Ez a Bocche úgy tűnik föl, mintha mindig a Vierwaldstätter-tónak egy-egy új kiadását cserélgetnék váltakozó sorban. A Bocche száján várkapu van, ugyan meglehetősen eredeti alakban, mert a kapu egyrésze lecsuszott a Punta D'Ostro hegyről és a Rondoni szigetre húzódott át szépen, azért ez a kettő megfelel hivatásának s nagy könnyűséggel meg tudnák állítani a hivatlan hajót a nagy Bocche bejárata előtt. Az öbölvizben uszunk, a Toplafjord jól látszik és szinte ég a ragyogástól a part kerete. Miért oly szép ez a Bocche, miért oly hatalmas ennek minden ka-

nyarulata? Mi alkotta ilyen mámorító széppé ezt a földszakadékot?

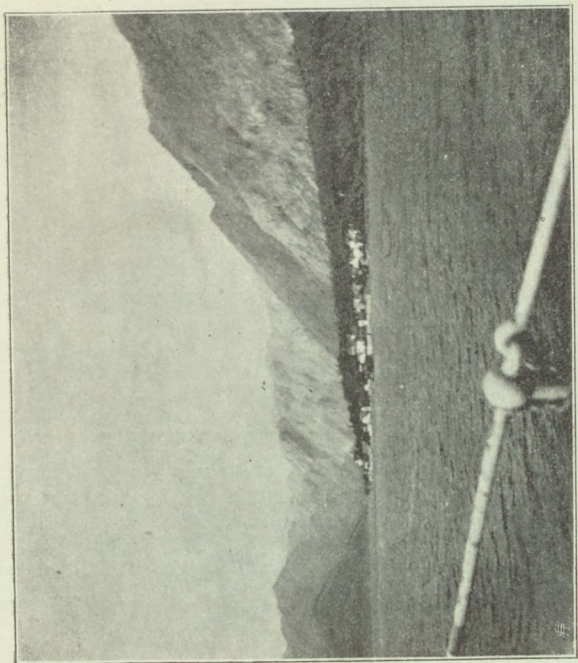
Semmi sem valószínűbb, mint hogy az a rengeteg embervér, mely a rómaiak ideje óta, a török és velencei uralkodás idején át mind e mai napig ott elfolyott, az szállt bele a földbe és az embervér ereje, kísérve az emberlelkektől, alkotta ilyen nagyszerűvé ezt a fenséges Bocche-t.

A Topla-víz főékessége *Castelnuovo* vár-város, romba dőlt falakkal, melynek hézagaiból, oda, hová az embervér belefolyt, most babérfák és oleanderek nőnek, sötét cziprusokkal kísérve. Azt hiszem, a legtöbb fajta vért itt itta meg a föld a Bocche körül: még a szegény maltai lovagok is pár százan ide lehelték lelküket, a föld alá. Van is az ut mellett buja növényzet és csodás virággirland, a porladó csontok nem hagyják el erejükkel ezt a helyet, hanem növényt és pálmát fakasztanak *Castelnuovo* kőfala körül. A város amfiteátrumos ábrá-

zatja sarkot képez a Topla-vizre s mögötte a partfalak egy kanyarulattal megszűkülnek s csak a Kombur-szoros jut át a Teodo-fjordba. Nagy lélegzetű öböl ez; az ember messze ellát, míg a parthoz ér a szeme, cserjés hegy oldalán háztetők látszanak elszórtan, kecskepásztorok nyughelyei lehetnek talán. *Lavina* körül van két utczasor is, meg egy különös templom, melynek mintha bütők képződött volna kupola-hajóján, ott is torony nőtt ki, de csak egy cillinderkalap-magasságu fejjel. Az öböl egy kissé a háttér felé lapul, de szerencsére a *Catena*, ez a tizarasznyi vízrész, átvezet a legbelső fjordba. Ez a Bocche is olyan, mint a mesében hármaskapuval őrzött kincs: itt is három vizkapun érni el csak a legutolsó fjordot. És itt ül a víz közepén két sziget templom-diszával: a S. Giorgio és a Madonna Dello Scalpello.

Különös, mikor ezt a vizen uszó két templomot megláttam, a víz színére

A BOCCHÉBAN.

néztem, hogy vajjon nem látszik-e valahol a víz alatt egy elsülyedt város, melyből, a földpusztító vizözön idejéből, csak ez a két Montmarte módjára épült templom-parókia tudott csak fenmaradni a víz fölött, mi alatt a nagy, titokzatos város lesülyedt a fjordfenékre. Valami legenda is él itt, a Madonnához füződve; nem csoda, hisz oly szép a hely, hogy a lanyha levegőnek fel kell ébresztenie a szellőszárnyon kelő bűbájos meséket.

A Rivano-öböl nem oly költői, sőt sziklafala tetejére ágyutanyákat építettek. Hanem innét az öbölzsák vége felől mind furcsább és mind különösebb képhullámok bontakoznak elő. De azt hiszem, egy kissé a furcsaság is keveredett itt már a szertelenséggel, mert hegyoldalra ülő faluk látszanak, meg olyan városformák, mint Stoliro, melynek, mintha egyensúly-gyakorlat volna, egyik része fönt lóg a hegytetőn, a másik része a vízparton alszik.

A Zjuta-öböl mellett van egy kis falu, hogy mi a neve, az talán mellékes, valami mássalhangzókból összerlóódott horvát szó; a falu mögött már látszik a Feketehegy sötét kőbirodalma, mely mintegy gyászkeretül szolgál ennek a völgyvidéknek. És méltán, sok szegény magyar baka hagyta itt a lelkét, mikor a fellázadt bestiális hercegök zok embertelen megcsonkítás után halálra kinozták őket. Hogy lehet ember oly bestia, hogy embertársát úgy végezze ki, mint ezek tették a mi jó katonáinkkal; talán az a kérlelhetlen talaj tanította meg őket erre! De uszszunk el ismét tovább. Szomoru, vértől feketült vidék ez, de nem bájos, nem is szép...

A *Perzagno* falu hegyoldalon terpeszkedő templomképe után a zsák végére ér a vidék. A szürke határfalak fekete tömegéből még egy város csoport lép előtérbe nagynehezen, mintha folytonosan küzdene a környezettel s ez *Cattaró*.

Ez a hegybe szorult város olyan, mintha sok üldözés után menekült volna a fjordok legfenekére s onnét kell most, mint egy nagy zsákból kikaparni, hogy láthatóvá legyen. Pedig alaposan felizgatja a hegysarokból kiálló tornyos látkép a szemidegeket s a fellegekben végződő sivár szirtóriások mellett gyönyörű látvány az a kis zöldszegélylyel bíró város, hol az olanderek nyilnak a vizparton. Minthogy utólértük rejtekében Cattarót s mélyebben már nem mehetünk ebbe a titokzatos Bocchéba, ezért, a mennyire tudjuk és képesek vagyunk, idegeink erejével kaparjuk ki a hegy alól Cattaró városát és fujjuk le róla azt a szürke port, mely folytonosan hull reá és egyszer majd teljesen elfedi, mert a hegy magába olvasztja ezt a kis városkiugrást, mely egyik szikla térde mögött elbujva kifejlődött.

Zégzugos zergetanya, Cattaró sziklavárosa, üdvözöllek! Minek az az ugrás-

szerü várfalazat ott a fejed fölött? Nem omlik be az a sziklafal, erősebb az, mint a te egész mindenséged. A hegy-lakók sem rontanak csonkatornyu dóm-templomodra, ha beáll az éji szürkület s így az egész csak olyan, mintha szürke nyirkos szakácssipka hegyes alaku közébugygyal volna a fejedre csapva. Azt hiszem, boszankodhatik ezért Cattaró és méltán kérldheti: „Mi lennék akkor én, ha még ez a várrom sem volna? Mit néznének akkor én rajtam az idegenek? Azt az egy Marcus-orosz-lánt, mely a Fiumara-kapun látszik? Ezt láttak nem egyet és különbeket is, följobb, a kis fjordok körül“. És igaza van. Csak azt szerettem volna, mikor Cattaróban jártam, hogy hirtelen különös festészeti tehetség szállott volna meg és ezt a várost, zergeszerü kővárával és sziklahátával lefesthettem volna. Az bizonyos, hogy bármily messze volt is ez a város a magyar földtől, még sem éreztem semmi vágyat, hogy ki-

szökjek ebből a zsákországból, annyira lekötött a fényes látvány minucziózus szépségével.

A város maga ezért nagyon szűkmellű, meglehetősen el is nyomorodott utcámelle, mert a hegy közelsége összenyomta őket kis sikátorokká, a házakon is nagyon megérezni a hegy leroskító erejét, talán a kapuk is azért olyan különösek, ezt nem tudom, de egy palota udvarán van egy parókás szobor, annak vaskos testét bizonyára a sziklafalak nyomták olyan tömzsi törpévé.

A dóm-templom előtt van egy kis térmaradvány s a nagy templomot tisztán ki lehet venni, mert önállóan áll a tér háttérében. Most puczolják a köveket benne, meg a tornyokat is most javíttják, mert azok igen furcsák, egyik nagyobb, mint a másik, de csak úgy tiz araszszal, az egyikről a loggia lemaradt; olyanforma, mint egy ember, a ki csak egyik lábán visel csizmát, a másakra az már nem jutott és így pa-

pucscsal kárpótolta magát. Egy montenegrói leány megy át a tér derekán és fölveri azt a pár galambot, a mely ezen a csenevész Piazzán lézeng. A háttért ehhez az egyszerű, de kissé vad nőalakhoz a sántatornyu templom adja; — érdekes és finom „Watteau“-kép.

A sok zezzugos sikátor kivezet a víz partjához és oly eleven nyüzsgést látni ott, mintha tarkabőrű hangyák iparkodnának sürgő mozgással egy hangyaboly körül. A nagy vásár helye ez, a hová a hegylakók, az erős montenegrói leányok, lehozzák a kecsketejet kis bődönökbe zárva, aztán úgy a hogy kimérik a catarói népnek ezt az édes italt, melyet azok a szegény kecskék, a csenevész táplálék mellett, nagynehezen megtermelnek. Mikor tovább akartam menni, ijedten vettem észre, hogy mindenütt sziklafal van előttem és egy zsákba vagyok beszorítva; hiába csatangoltam a város utczáin, semmit sem találtam, a mi lekötött volna, úgy volt Cattama-

róval, mint a narancscsal, melynek levét kiszívták: — már élvezhetetlen volt. Szokatlan nyugalanság vett rajtam erőt. Honvágy gyötört, elvágakoztam innét, bármily módon el; ha másképp nem, fölrepülök a hegyek közé, oly magasra, hogy elérem a holdat! Az a különös hegycsoport, mely a Pestingrand-dal és a Lovcen-nel szinte a fejem fölött lógott, most izgatni kezdett, vágakozni kezdtem arra a sivár sziklafalra, mintha a tulvilágot, az eltakart ismeretlen földet onnét meg lehetne látni . . . A rakparton álltam s ott elnéztem az apró cse-rebogár-kocsikat, melyek ökölnyi patkány-lovaktól huzva fel tudnak repülni a fellegek közé a — Holdországba.

A FJORDOK FÖLÖTT.

Nem sok biztatás kellett arra, hogy rászánjam magamat s neki vágjak annak a szinte légi utnak, mely a cattarói öbölből Nikita országába vezet. Egy alacsony, batárforma kocsi volt a szállítóeszköz, mely elé valósággal törpe lovakat fogtak, úgy, hogy kis fantáziával patkányoknak is lehetett volna nézni azokat az állatokat, melyek valamikép lóbórt huztak magukra, hogy bejuthassanak abba a fellegek közt létező különös országba. A kocsi a cattarói kikötő-parton állott s úgy két óra mult el, hogy a dél elhaladt, mikor társammal elfészeltük magunkat a kicsiny

batárban. Előttünk a város hegyhez nyomott képe, mely mögött, mint egy fekete jelenség, égnek meredt felhőket érő hegy, mely már a Crnagora testéből való és annak képezi mészből rakódott sarokvárát. Az öböl vize ott volt mellettünk, a nagy Bocche utolsó fjordjának egy arasz távolság volt csak vízfelülete és a kocsi kereke között.

Pajkos jókedvem támadt, mikor megmozdult a kocsi és társamnak tréfásan mondtam is: „Most adieu fjordok, adieu város, tanyák, mi a fellegek közé megyünk, hol már a hold országa van, mely nem a mi földi golyónkhoz tartozik“.

A kocsi egy kacskaringós kigyóuton haladt, mely a partoldalon lassan emelkedett s mindjobban és jobban oda simult a hegy falához. Elsőbb rövid lélegzetű kanyarulatokat tett, melyek utlépcsőként egymás feje fölé nőttek, de ez csak addig tartott, míg a Cattarói öböl vizszélét kerülgette s felért a hegyvá-

lasztóig, hol a Trinita-korcsma áll s a mögötte álló hegyen a pörgő falu várerősség agyarkodik a környék hegyeire.

Ugy látszik, ez a Trinita-ház az utolsó emberlakás itt, mely után csak a hold-lakóknak kőhamu-kastélya következhetik. Annyi bizonyos, hogy itt nagy fordulat várakozik s egy-két kerékfordulására a járműnek, elkezdődik a látványosság, mely a föld felett pár száz méternyire kezdődik s onnét a felhők feletti régiókig egyfolytonosságban megtart.

A koci kibujt a hátvédszerű hegy mögül s átkanyarult egy más völgy-szegélyre s ezzel kinyitotta az óriási Teodo-öböl gigászi látképét. Ez az első része a ciklorámának, mely szinte száz körből áll, melyek gyűrűszerűen szélesednek Cattarótól kezdve a Lovcen-hegy aljáig s aztán gyűrűszerűen szűkülnek össze, míg abba a völgybe érnek, mely Cettinje városát tartja körbe

fogva. Ez a Teodo-völgy csak kis cikloráma még, határa Castelnuevo körül véget ér s a Bocche szájától tart csak a hegy aljáig. Simatükrű viz van a völgyfenékre zárva, mely a nagy tengerből a Kombur-torkon át nyeri erejét. De a partoldal mindenütt pittoreszk és kastélyromokkal meg faluházakkal van tarkára kirakva.

A nap magasról süt az öbölmélybe s a sugarak fényes világításban mutatják Teodo hegyövezte gyűrűjét. Három kis sziget is rászorult az öbölre, de innét, a légi utról, csak kis papirmaschédaraboknak látszanak, melyek a víz nedvétől felolvadva, kinyillottak, penészszerű zöld virág színnel. Ennyi a Teodo-völgy kis gyűrűje, mert a többinek még eléje vág a Vermachegy pupja. A serpentin-ut megfordul egy kősarok segélyével és visszafelé futva emelkedik, kapaszkodó erejével lassan leveri a Vermac magasságát is és akkor végiglátni ennek a durvatestű hegynek fen-

sikszerü hátán. Különös kis hangyaturás van gerinczére rakva, mely jól megfelel az egykori meséknek, mely kakas-sarkon forgó tornyokat emleget; ez is föl van spékelve ilyen titokzatosan mozgó aczéltornyokkal, melyek mind csak arra valók, hogy sakokban tartsák a herczegőczokat, meg a Fekete-hegy elszánt lakóit, nehogy egyet gondolva, — régi hagyományhoz hiven egy kis kalandra ereszkedjenek le a fjordok völgyeibe.

Ezek a hegylakók olyanok, mint a köd, egyet gondolnak s aztán összetömörülve alászállanak a házak közé s mig kedvezőtlen szellőcsapás ki nem üzi őket onnét, ott élnek világukat. Cattaró zeg-zug vára sokat tudna mesélni ezekről a hegylakókról s ha e vérázattal földtalaj hangotvető módon el tudná panaszolni a véres áldozatokat, sok panasz szállna a herczegőczok meg rokonaik felé. De a hegyen futó út bámulatos tájat varázsolt elő, mintha

csücskös kanyarulataiból fejtette volna ki. Átlátni a Vermac fölött egész a láthatár széléig, hol a herczegovinai hóhegyek terpszkednek. Hatalmas körkép ez most. A Teodo-öböl mögött is kinyílt a vidék és a láthatár körül, a dombokon túl, a sik tenger vize fénylik. A beszaggatott hatnyaku cattarói Bocche teljesen kifejlődött és kékvizű tenger-nyelveivel, zöldesszinű hegykatlanjaival, melyeket vagy hóhegy, vagy a tenger végtelenje, vagy pedig a kiégett hold-hegyek mészláva csoportja fejez be, olyan tulvilági képet tüntet elő, a mely versenyre kél a La Place, Reclus és Flammarion földetformáló, fantasztikusan alakuló tájaival. S az ut ekkor ér csak az igazi Hold-hegységre, melynek már fekete a teste az idő vénségétől s magassága még most is megdöbbentően szédületes. S ennek a Pestingrad-hegységnek nyergén, mely a Lovcennel határos, megy át az ut a Crnagora tartományba. Addig még hatvanhat szerpentin-ka-

nyarulat van az utból hátra és még vagy ötven szélesbülő kép ebből a cikloráma-mutatványból. Valamint a vércse emelkedő körrel szélesíti látkörét, éppen úgy ez a folyton felfelé törő, hegybe vésett ut is, minden fordulattal, minden meredekkel nagyobbsszerűvé változtatja a tárlatot.

S mikor a kocsi szinte kuszva megy, a Holdhegy fekete oldalához simulva, hogy meg ne szédüljön a völgy mélységétől, akkor látszik a legnagyobb-szerű panoráma, mely még elképzelve is szédítő erejű.

Mintha az öttó-orzágnak paradicsom alakban való bemutatása lenne, melynek gyönyörű gyémántragyogású hókeretje van, mintha az Igéretföld bibliai képe lenne, melybe azonban a hegy-lakóknak leszállani nem szabad, csak nézni és a kövön ülve némán bámulni a látványt.

Ha valakit az az átok érne, hogy kővé kelljen merednie, csak azt kérje,

hogy egygyé lehessen a Lovcen lábának kőszirtjeivel, mert akkor mindennap oly csodadolgokat láthat, a melyek nagyszerűbbek a tulvilági élet gyönyöreinél. Vagy pedig maga a tulvilág, összes titkozatosságaival, mely először itt lesz láthatóvá emberi szem számára s szokatlan erejével ezért kábít el annyira mindenkit. A kocsi éppen Cattaró fölött lebegett, de a város úgy neki lapult a hegy hátának, hogy nem látzott ki egyik torony-háza sem, csak a mögötte álló védhegynek lehetett belsejébe látni, a mint elmaradva kis méretével, napfényre jött kulisszavolta.

Erről a magaslatról nézve, kiviláglik üres belseje, melyet az eső és a zápor mosott ki belőle krátterszerűen. A serpentinutból pár fordulat van csupán már hátra s aztán elfordul a sziklafallal a nyereg felé, hogy belépjen a Fekete-birodalom belsejébe. A nap ereje is aláhanyatlott a muló idővel s a narancsbéli napgolyó, már a tengerszinen

nyugszik a láthatárra ülve. S ez most olyan, mintha sárga bengáli fényt gyujtanának, ehhez a tulvilági tájképhez. Az öböl vize rozsdá szint kap a haránt suroló sugaraktól, a jéghegyek gyémánt viszfényben égnek s az egész panoráma egy ünnepi hangulatot vesz magára, csak a Feketehegy sziklafala marad most is épp oly sötétnek, mintha ráborult volna már az éjszaka. A hold sötét felének van, távcsövön át nézve, ilyen sötét ripacsos képe, mint ennek a Crnagora-hegységnek. Elértük az utolsó kanyarulatot s a műút tetejére értünk, innét már egy hosszú nyulványnyal fut át a szerpentin és belép a Fekete-bírodalomba.

A nap haldokolva, vérszemmél könyezik a tenger vizén s mi elhajtjuk magunk elől az óriási látványt, mely egyesít magában fjordot, jéghegyet és paradicsomkertet és belépünk a hold országába, a hol csak kiégett kráter-hegyek vannak; fa nem virít, fű nem

nyilik, csak mésző van, mely kiégve visszamaradt. A koci áthaladt a két kőóriás közti sziklanyergen s felnyilott Nikita Fekete-birodalma, a Holdország legelső tájképe: egy kráter-völgy, ovál kerettel, melyben helyenkint a kitöredezett, széthullott válaszfalak maradványa még most is fenmaradt. A kráternyílás üregét azonban behordta a törmelék és kőből kimosott föld s azon most pelyhedző halavány zöld vetés látszik. Az ut végignyulik az egész mélyedésen s a kráter fenéken, neki vág a koronafalnak és fölmászik a tulsó bérce nyergére.

Az egész képet uralja a sötét hegyek hangulata s a halál mély csendje, mely a kietlen, nem élő országra nehezkedve ráfekszik. Egy madár nem húz át e táj felett, mit is keresne e kiélt, elaludt kráterhegyek sivár tartománya fölött. Fű nem vet zöld haját a vészfalakra, hisz akkor eleven volna a kép s nem tartozhatnék többé a Holdország-hoz. Fa árnyéka helyett csupasz kőrök

piszkafaágai verődnek csak fel a mészhamu közül s olyanok taralakkal, mintha megszenesedett bogáncskórók fekete korálba kövült maradványai lennének. A törpe, összezsugorodott fák meg csak földbe szurt gyermek-ijesztő Mikulás-botok. Ez az első völgykeret, melynek középtáján, az utszélen, egy-két kőrakás van házalakra elkészítve: ez Njegus, a határfalu.

A kocsi leereszkedett a völgyfenékre és megállt egy viskószerű pajta előtt, hogy az a két patkány-ló egy kis lélegzetet vegyen. Vagy lehet csupán azért, mert ez ereszkedő sötétséggel és a homályos világítás révén csak most kezdődik a legendaszerű Holdország fátyolképcsoportja.

Az bizonyos, hogy érdekes kékes-szürkeség volt, mikor tovább mentünk, a völgyet záró hegy-part felé. Rövid futás után ismét a kráterfalhoz simuló uton ment a kocsi és mind jobban bemutatta a Holdhegy belsejét.

A sötétség szürke színnel ereszkedett alá és a fekete kövek sivár gyász-szine oly pusztává és élőlényijesztővé tette az ut környékét, hogy fölébredt bennünk az önvád, van-e jogunk, élő embereknek, ezen holdlakóknak ilyen ördögi módon megőrzött helyén áthaladni? A kocsi mind feljebb haladt, de a sziklák sötét alakja meg nem változott.

Elvarázsolt fekete kővé vált ország, melynek talán lakói is megmerevültek, csodaeső kellene talán a sziklafalra s akkor átválnának emberlakók országaihoz hasonlóvá az egész tartomány. Egy sziklatest volt már csak a kocsi előtt s mikor ennek fölért a derekára, akkor a kőfalon megállt a kocsi, azt hiszem, még a lovaknak is azért kellett megállniuk, mert még az ő szemidegeiket is megizgatta e látvány.

Ha nem tudtam volna, hogy a kocsiiban ülök s egy embertársam melletttem ül, akkor azt hittem volna, az egész csak csalóka látomány, melyet az

én tulfeszített idegeim szenvedésük közben idéznek én elé. De nem — ez csak előttem volt eddig ismeretlen, ezért tűnt fel oly hihetetlennek. A kiégett hamu Holdország fölé, az Albán-havasok fehér táborából fölkel az égi hold és ezüst füstöt csapott a lába alatt fekvő Skuttari-tóra, míg a hátam mögött a Herczegócz-hegyek fehér ezüstséget kaptak, előttük a nagy tenger pedig mint egy fénylő pikkelyes hal csillogott.

A hold az ország fölött szinte élni látszott, a légi hold, a sápadt vándor hunyorgató arczával. Még az is élő lény volt, ehhez a fekete hegytömeghez képest, melynek soha sincs olyan ezüst színe, mint annak a másik felettünk létező holdtartománynak. Fölálltam a kocsiban, úgy néztem a fehér ciklórámát s azt hittem, valamelyik kisebb csillagon állok s onnét kukkantok bele a hold felém tartott képébe. Szerettem volna megrögzíteni az időt, vagy vala-

hogy megörökíteni ezt a látványt, mert jól érzem bensőmben, hogy ezt az összeállítást többé meg nem kapom, mert úgy hiszem, ezt minden halandónak csak egyszer lehet látni földi életén belől. Egy hulló csillag fénye hasította meg az eget s mialatt ezt bámultam, a kocsí aláfutott a nyeregfejről s a nagy panoráma örökre eltűnt előlem. Kihűlt hegyszakadékok, melyek aláhullásuk óta megkövültek és mészcsoportok domb gulái látszottak mindenfelé. Az éjszaka sötétülő erejénél a hold világító képessége jobban érvényre kelt.

Társam fölébredve álmodozásából, rám kiáltott: „Nézd, ezek a Fekete-hegyek olyanok most, mintha valaki tejjel gyöngén, egyszeri mártással bevonta volna őket“.

Csakugyan, a világítás fényjátéka olyannak tüntette fel az egész környezetet. A kiégett krátertorkok elég jól meglátszottak mindenütt s ezek voltak

a vetéstáblák, melyeket a „Holdország“ lakói megműveltek. Alászálltunk a kövek között s az egyik kanyarulatnál, a völgyfenékről három sor lámpa tűnt elő, de alig volt nagyobb világításuk, mint egy svábhegyi vendéglőnek, melynek három sor asztalán faggyugyertya ég.

Ez volt Cetinje, a Montenegró fővárosa esti öltözékben. A város nappali ruhája már jól beillik a sivár környezetbe, a meghalt országba. Még így is csoda, hogy abból a sok halott hegyből ki lehetett ennyi valamit is kaparni és Nikita urnak nagy munkájába kerülhetett, míg ott fönt, a hold birodalomban teremtetett olyan, a milyen városformát, melyben Hotel is van emberek számára s arzenál, mely tüzszóró ágyukat őriz falai között.

De azért ennek a Feketehegynek lakói nem csunya emberek, sőt erős járásukban, mintha benne volna a szikla erőssége, merev nézésükben pedig az

éles levegő tiszta, gőzmentes keménysége, egy nagy csomó büszkeség is van bennük, a mi koldus voltuk elpalástolására szolgál és azt látszik mondani: „Nekünk a földön nem jutott tartomány, fölszorultunk a fellegek fölé és a holdból kiszakítottunk a magunk számára egy darabot, mely ezentul a mi jogos tulajdonunkat képezi.” Mikor kimentem Cetinje kis közutján a hegyoldalra, mely a Skuttari-tóhoz vezet s ott megláttam a mocsaras tóból felszálló gőzös lehelletet, akkor teljesen megértettem a montenegróiak lelkét és igazat adtam nekik, hogy itt maradnak a hegycsúcsokon táborozva és nem szállnak le a völgyekbe, hanem inkább megküzdene az élettelen szikla sivárságával, de megalkotják és megvédik sajátjuknak a fellegek fölött létező Holdbirodalmat.

UTAZÁS A KORMORÁNON.

Mikor lejttem a Hold-hegyek fekete országából s az utkanyarulatról először láttam viszont ismét a fjordokat, nagyot dobbant a lelkem, mert éreztem a levegő erejéből is, hogy az élők birodalmába érkezem ismét vissza. Cattaróból nem látszott még semmi, sok idő, sok kerékfordulás kellett ahhoz, hogy a zeg-zug zerge-város kibujhasson a hegy alól. Már a Vermac alatt járt a kocsi, mikor figyelmessé lettem a cattarói öbölvizre. A kikötőpart oldalánál — innét fölülről nézve — egy különös madár táborozott, fehérék voltak a szárnyai, melyeket kiterjesztve tartott még mozdu-

latlan állapotában is, nyaka kormos, füstös volt s lélegzete gőzpára alakjában távozott. Karcsu testalkata hasonlított legjobban azokhoz a félénk fjordmadarakhoz, melyek a legkisebb rezzenésre ijedten elmenekülnek minden hajó elől. Tényleg a veszteglő gőzös fényes hasonmása volt azoknak a vizet szelő kormoránoknak, melyek nyugtalanul vándorolva járnak a fjordok fölött.

Mikor ráültem a hajóra, — végtelenül örültem, hogy lefüleltem ezt a tova induló gőzlelkű kormoránt, mely most a vízszínen fog repülni velem, láthatatlan távolra. Képzeletem teljesen elragadott s nem ügyeltem senkire, beleéltem magamat a gondolatba, hogy egy madár hátán ülök és repülök, repülök ezen a csodás országon keresztül, hogy még egyszer madártávlatból meglássam minden egyes pontját, aztán pedig csak emlékeimben éljen a fjordok birodalma.

Az bizonyos, hogy alig tartott pár perczig és kiröpültünk a Bocche nyitva

felejtett száján, csak úgy, mint a szabaddá vált madár elmenekszik kalitjából. A tenger felett jártunk, néha egyegy nagy hab majdnem sarkamig felcsapott, másik meg lesodorni készült biztos üléséről — nem használt semmit, nem tudták meggátolni röplését. A partoldalon ezalatt a sziklahegyek sebes vágatással kergették egymást a háttér felé és így nógatták egymást elé, — mintha összefűzték volna őket — a láthatár szélénél. A városok képei néha felcsillámlottak a hegyoldalon, csak úgy, mint a kvarcyszemcse elécsillámlik a kőzet kövei közül. Torony és cziprusfa, emberlakás és kőszirtcsoport, mind sodródott előlem, mintha végzetük mosta volna őket el örökre. Csak a végtelenül felséges, csak isteneknek megengedett érzés vett állandóan körül: — röplni a tenger fölött.

El-elábrándoztam néha s úgy hittem, egy búvtükör közepén ülök, melynek

minden kicsiny sarka, prizmaköböl van alkotva és átlátszó alakban mutatja be a képeket, de különös színes ragyogást is csatol hozzájuk. Jóllehet nagy sokáig tartott az út, soha egy perczig sem untam meg ezt a himbálva repülést. Sokszor tájékoztam magamat s megállapítottam, hogy ennek a dalmát szigettengernek melyik sziget feje körül járunk. Ilyenkor először szemeim erejével leszorítottam a mozgó láthatárt, aztán egy megkapó képet kiszakítottam a csoportból s azt távcsőüregbe szorítva, apróra megvizsgáltam. Milyen szép volt, mikor az egyik szigetsarkon messzelátóm üregébe akadt az a romantikus Arbe, a váralakban életre kelt faluhely. A jedikulai héttoronynak egyik töredékrésze, melyből csupán a várfal és négy toronytető alakult meg, a többinek pedig nem volt ideje a sziklaanyagból kifejlődni és az így csak a „Négy torony“; azért csendesebb is róla a mese hangja és nem kiált széj-

jel a szélkakas vérrel telített borzongós históriákat. Hanem azért van mégis fogoly a „Négy torony“ falai mögött, úgy elzárva, hogy ne tudjon róla emberfia, igaz, hogy nem élőlények ember értelemben, mert csak színekben élnek és a por által hálnak meg: az ideszorult Tizian-festmények. Jó éjt ezeknek, — végzetük elmossa őket s az Arbetornyok is összeomlottak az én távcsövem lencse-határában; még maga a kis sziget is lesüllyedt a tenger alá.

Az én füstösfejű kormoránom olyan gyorsan repül, hogy képes eltüntetni és előteremteni futásának forgatagszerű erejével szigeteket, városokat s mindent, mit a szigettenger elrejtve tart. Egyszer kiszélesült a tengervíz és én a végtelennek látszó tengermélybe röppültem kormorán-gőzösöm segélyével. S ott messze, már a parthatár horizontján kívül, láttam meg a Lussin-szigetet; két kanyarulat van a szigettesten, mindeniken van egy oly kedves hely, meg

csendes hotel, hová vágyakozik, ha pár órára is, minden ember, ha meglátja valahogy Lussinpiccolót, meg a serpentin-ut végén a még mélyebb hallgatásba merült Grande-t. Itt nem kell altatódal senkinek, a környezet varázshatalma nagy könnyűséggel lefogja az ember szemét és oly hamar és észrevétlenül bepólyázza tétlen semmittevésbe, melyben ébren alszik a lenyűgözött. Erőszakos módon kell kiszakítani innét mindenkinek magát, mintha a fáradtan leragadt szemhéjait nyitná fel nagy akaraterővel. A hajó teljes gőzzel hörgött fel és erősen verdeste a vizet, míg elrepült a Lussinpiccoló alvó légköréből. Megint a szigettenger kopár szigettestei között röpködött velem a „kormorán“, melyek kiégett fejű földcsoportok voltak pusztán, mintha Jules Verne „Lángban álló szigettenger“-ének egy uj, ismeretlen fordulata szerint kigyuladtak volna ezek a szigetek s addig égtek különös színű láng-

gal, míg ilyen kiaszott sárgává lettek mindannyian. A partoldal felé repültünk; egy-egy mélyedés előtt, melynek bejáratát erősen verte a hullám, lassan haladt el a gőzmadár.

Egy különös alakulatu kikötő jelenlétét sejtette meg, úgy látszik, s olyan kikötő volt tényleg a földnyílás belsejében, melybe a ki be akar jutni, jól ismerje az öbölszáj sziklafortélyát s e mellett még a tengervízzel is kössön jó barátságot, hogy a révparthoz juthasson. Lehet-e csodálni aztán, hogy az öbölben épült Zengg város lakói jó ideig kalózok voltak s a fekete-halálfejes zászlót szolgálva harácsolták össze kincsüket, melyet akár a kikötőparton tarthattak, a mint egyszer az öbölben volt, mert innét azt tudtokon kívül nem vihette el senki, mert a sziklafogu öböltorkon nem tudott az ismeretlen soha átkerülni.

Eh, mit bánom én a mult idők bűneit, engem különös erő hordoz hátán

és minden, a mit csak látok, emberfeletti-
nek látszik előttem és oly csodásnak, a
• milyet csak álomlátások útján látni az
életben, vagyis csak akkor, mikor az
ember, mint egy félhalott, csak dermed-
ten él lecsukott szempillákkal. Keskeny
vizszoroson repültünk keresztül, szinte
féltem, hogy hajó-madaram ledörzsöli
oldalfelületét a sziklanyulványokon, de
a szoros mögött azonnal kinyílt a látkép,
fenséges távlattal, melynek legeslegalján
meglátszott a Monte-Maggiore, lent dé-
len a Velebit havas tarkója. A nagyszerű
képből itt is ott is feltűnedeztek az ismerős
helyek, hol Czirkvenicza nagy hotelje
látszott, hol meg a Buccari halfogónak
tetsző hegybeszorult kikötője. Ébredezni
kezdtem, hol repülök én most, hisz ez
nem lehet az álmok országa, mert hi-
szen minden város régi ismerősöm.
Még a tenger vizsinének is van egy
csalhatatlan árnyalata, a melyet csak itt
látni a Quarneróban.

A „Quarneró!” A „Quarneró!” mely-

nek vize magyar földhöz ér; az anyaföldhöz, melynek édes minden porczikája. Szinte biztatni kezdtem a hajóállatot, de nem volt erre szükség, egy pár vitorlaszárnycsapással meg lábfordulattal odarepült a kikötőparthoz, csakugy, mint a postagalamb, mikor fészkébe tér vissza.

Egy ütődést éreztem a part kőfalán s azután lesodródtam a gőzösnyaku kormoránról és abban a pillanatban, mikor földet értem ujra, egyszerre minden megállott körülöttem, a föld nem futott, a tájképek nem váltakoztak, az én kormoránom pedig teljesen levetkőzte titokzatos voltát és az álmoképből csak a kormos szállítógőzös volt ott előttem, a mint lehorgonyozta magát. És én ott álltam a kővel borított fiumei parton, szemben az Adria-társulat üzletpalotájával. A hét-számra tartó álomnak, a ködfátyolképeknek és álomlátásnak teljesen vége volt.

Tudom, hogy nagy bűn álmodozni; tudom, hogy ezt tenni nem szabad,

mert a valóraébredés keserű büntetést tartogat az álmodozónak s tudom, hogy minden ébredéskor egy-egy finom zománcz hull le az ember lelkéről, míg az egészen hideg és szintelen lesz, de azért nem bánom meg, hogy most újra képzelt világba ringattam át lelkemet, mert hadd jöjjön most már az élet és törjön össze úgy, a hogy tud, de azért abból az édes emlékből, melyet Dalmáciában szivtam magamba, a legszürkébb napon is elem fog ragyogni — az álmok világából — az aranypaszomántu, bűbajos erejű dalmát napsugár.

Az Athenaeum irod. és nyomdai r.-társulat kiadása Budapesten.

SZERELMESEK KÖNYVE.

Az ATHENAEUM r.-társulat kiadásában megjelent:

SZERELMESEK KÖNYVE.

Szerkesztette: DURA MÁTÉ.

Költemények, gondolatok, szerelmi nyelvek, levél-
minták, felköszöntők, társas-játékok népdalok, o
..... emlékeztetők, stb. kincsesháza. ....

Ezen gazdag tartalommal rendelkező izléses, színes borítékba kötött könyv

== ára 2 korona. ==

KÁRTYA-KÓDEX.

KÁRTYA-JÁTÉKOK KÖNYVE.

Jókai Mór, Rákosi Jenő, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferencz,
Rákosi Viktor, Bródy Sándor és Ambrus Zoltán közreműködésével

... szerkesztette ...

SZOMAHÁZY ISTVÁN.

Ára csinos vászonkötésben 2 korona 40 fill.

A szépség művészete.

== Irta és idegen források után összeállította * * ==

Ára diszes vászonkötésben 4 korona.

❖ **AZ ATHENAEUM SZÓTÁRAI.** ❖

Magyar és Német Kéziszótár.

Tekintettel a két nyelv szólásaira.

Szerkesztette **Kelemen Béla.**

I. rész: Német-Magyar.

II. rész: Magyar-Német.

Egy-egy rész erős félbőr-kötésben 7 korona 50 fillér.

Magyar és Német Zsebszótár.

Tekintettel a két nyelv szólásaira.

I. rész: Német-Magyar.

II. rész: Magyar-Német.

Szerkesztette **Kelemen Béla.**

3. kiadás.

Minden rész külön csinos vászonkötésben 2 korona. — A két rész erős félbőr-kötésben 4 korona.

Francia és Magyar Zsebszótár.

I. rész: Francia-Magyar.

II. rész: Magyar-Francia

Szerkesztette: **UJVÁRY BÉLA.**

Minden rész külön csinos vászonkötésben 2 korona. — A két rész erős félbőr-kötésben 4 korona.

Latin-Magyar Zsebszótár.

I. rész: Latin-Magyar.

II. rész: Magyar-Latin.

Szerkesztette: **SCHMIDT JÓZSEF.**

== Minden rész külön csinos vászonkötésben 2 korona. ==

A két rész egy erős félbőr-kötésben 4 kor.

Latin tulajdonnevek tára.

Kiegészítésül latin-magyar zsebszótárához. Szerkesztette: **Schmidt József.**

Ára csinos hajlítható egész vászonkötésben 80 fillér.

Az Athenaeum irod. és nyomdai r.-társulat kiadása Budapesten.

Horvát-Magyar és Magyar-Horvát SZÓTÁR.

Szerkesztette: MARGALITS EDE.

Ára csinos vászonkötésben 2 korona.

≡ Háziasszonyok figyelmébe! ≡

MEGJELENT A

HÁZTARTÁSI KÖNYVTÁR

ELSŐ NÉGY KÖTETE.

Szerkeszti: KÜRTHY EMILNÉ.

I. KÖTET:

Vegyes sütemények (tojásnélküli sütemények, habsütemények, sóssütemények) 175 recepttel (ára 60 fillér).

II. KÖTET:

Különféle italok (hideg és meleg italok, szörpök, pezsgők) 182 recepttel ára 60 fillér).

III. KÖTET:

Gyümölcs befőzés 175 recepttel (ára 60 fillér).

IV. KÖTET:

A kenyérsütésről számos recepttel (Ára 60 fillér.)

Egy-egy kötet ára csinosan bekötve 60 fillér.

Kapható minden könyvkereskedésben és a kiadó „Athenaeum” irodalmi és nyomdai részvénytársulatnál Budapest, VII., Kerepesi-út 54. szám alatt.

ATHENAEUMI KÖNYVTÁRSZETE

Off. Hegedus S. Dili Sjordok

W

L. 10